

A O U

Nr. 29

21. Juuli 1923

DAAMIDE TUALETTIDE SPETSIAAL-ÄRI

HAAPSALUS, KARJA T. 3. **J. SAAR** NAROOVA - JÕESUUS,
MEREKÜLA TÄNAV 32.

TALLINNAS, NARVA MAANTEE NR. 19.

ALATI SUURES VALIKUS ELEGANTSED VIIMASTE
MOODIDE JÄRELE VALMISTATUD DAAMIDE KLEIDID,
KOSTÜÜMID, MANTLID, PLUUSID JNE.

VALMIS JA TELLIMISTE JÄRELE, TÖÖ OSAVATE MEISTRITE JÄREL-
VALVEL, KIIRE JA KORRALIK. HINNAD VÄLJASPOOL VÕISTLUST.

Tallinna Eesti Kirjastusühisus

«PÄEVALEHT»

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate võima-
lustega sisseseatud

trükikoda

Kõige suuremad ja täie-
likumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid
ja ladumasinad. Kõige
mitmekesisem trükiteh-
tede valik j. n. e. j. n. e.

Litograafia

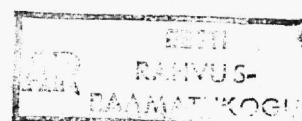
Offsettrükk

Kõige täielikum, mood-
sate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata
hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu
graafilisi töid ja võib
sellel alal oma täiesti
uue sisseseade töitu pa-
remate väljamaa selle-
kohaste ettevõtetelega
-- julgesti võistelda --

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

EESTI VABADUSSÕJA VIIMANE SUURVÕITLUS.

ÕNNETU ÜMERA LAHING 1223. A. KESKSUVEL.

Vanade eestlaste vaeva- ja valurikas, aga ühtlasi ka aurikas võitlus oma maa ja vabaduse eest kestis ligikaudu paarkümmend aastat. — Alates sakslaste esimesest pealetungimisest Otepäele a. 1208 ning lõppedes Saaremaa täieliku allaneetmisega a. 1227. Kogu see aeg ei kestnud sõdimine küll mitte, vaid mitmed aastad peeti vaherahu, — osalt lepingu järele, osalt ilma; mannermaal lõppes võitlus juba a. 1224 Tartu langemisega. Vististi on aga selle aja kestusel Eeesti pinda rohkem verrega väetatud kui kunagi enne või pärast. Sest varem ei käinud siin suuri sõjavägesid ning hiljem, kus küll suured riigid meie maa pärast võitlusi pidasid, mille all maa rängalt kannatas, ei olnud Eeesti maa-alal kunagi suuri lahinguid — (peale Narva võitluse a. 1700. mis peeti Eeesti idapiiril). Ja pärastpoole polnud Eeestis enam kunagi nii tihedalt rahvast elamas, et inimesi aastate kaupa tappa oleks jätkunud. Ka viimane Eeesti vabadussõda enda iseseisvuse eest ei toonud suuri võitlusi, nimelt mitte Eeesti rahvuslikel maa-alal; kaotused olid 700 aasta eest olnud sõjaga võrreldes minimaalsed. Kui palju see sõda elusid ohvriks nõudis, ei saa ligikaudugi arvata, aga arvesse võttes, et a. 1343 peetud sõjas, mis ainult Põhja-Eeesti üht osa puutus (Harju- ja Virumaad) umbkaudu 30,000 inimest surma said, tõuseb vabadussõjas — milles kogu Eeesti osaline oli, — surmatute arv küll sadatuhandesse.

Kuid sellest kohutavast arvust tuleb otseskohe võitlusväljal langenute peale koguni vähene osa. Kaugelt suurem hulk sai otsa

vaenlaste käe all ilma vastupaneku võimaluseta, — rüüstamis- ja laastamiskäikudel, kus inimesi päris suurte hulkadena tapeti, nimelt meestesugu; naistesugu ja lapsed veeti enamasti vangina kaasa, kui seks mahti oli, polnud aga seda, surmati needki sealsamas.

Ka võitlustes surmasaanutest tuleb küll kahtlemata suurem osa maalinnade kaitsmisel ja muidu vähemates kokkupõrgetes langenute peale. Sest pärislahinguid suuremate sõjavägede vahel avalikul võitlusväljal peeti kogu sõja kestusel kõigest neli: esimene a. 1210, Lätimaal Ümera jõe ääres, teine järgneval aastal Koiva kaldal, kolmas a. 1217 Paala põllul, neljas a. 1223 jällegi Ümera juures. Nii siis sündisid sõja suurtest lahingutest kolm väljaspool Eeesti piiri, mis näitab, et eestlased enda kaitsmisel agarad olid võimaluse korral ka vastaste maale sõtta minema.

Tähelepanдав nähtus selle juures on, et esimene ja viimane lahing olid peaaegu samal kohal, umbkaudu ühesugustes oludes, kuid nende saatuse oli täitsa vastandline. Esimene tõi eestlatsesele täielise võidu, teine aga põhjaliku kaotuse, — nii ränga, et see kogu sõjakäigu Eeesti kahjuks otsustas. Seda viimast paneme nüüd, — mil kurbloomisest sündmusest parajasti 700 aastat täis on, — eriti tähele.

Esiti aga vaatleme lahinguvälja seisupaika maadeteaduslikult seisukohalt.

„Liivimaa alglugude“ ajaraamatu kirjutaja, n. n. Läti Hindrek, kelle kirjelduste peal kogu kõnesoleva sõja lugu peajasjalikult põhjeneb,

Foto Rambach.

Eesti sportlaste tagasitulek Göteborgi olümpiaadilt,

mis peeti Göteborgi linna 300 aasta juubeli puhul 1.—15. juul. s. a. Olümpiaad lõppes meie sportlastele hiilgavalt: kergejõustikus omasid eestlased neljanda, tõstmises esimese koha.

kõnnib oma jutustusviisis kloostriõpilase kohaselt otse orjalikult vana testamendi kõneviisi roobastes, seab sõnastuse ja laused võimalikult tõetruult piibli omade järele. Nii ei pea ta sugugi tarviliseks kohanimedid mainides pisematki märkust teha selle kohta, kust küljest neid otsida tuleb, vaid nimetab lihtsalt koha nime, oletades, et küllap lugeja teab, kus pool see leidub. Nõnda tähendab ta ka seda jõge, millesse kahel korral niipalju verd jooksis, üsna koduselt Ümera nimega (Ladina kujus Ymere). Kust see jõgi algas, kuhu ta voolas, kui kaugel ta muudest tuntud kohtadest oli, — kõigest sellest vaikib kroonikakirjutaja täiesti. Ainult niipalju selgub, et Ümera Läti- maa jõgi oli, kuna ta ligiduses ajaraamatu kirjutaja kirik ja elumaja leidusid.

Kuna kõnesolev raamat ta kirjutamise järele pooleks tuhandeks aastaks avalikkuse eest varjule jäi, ainult kloostrite arhiivides seistes, ei teatud raamatu trükist ilmumisel a. 1747 sugugi, kust Ümerat otsima peaks, sest ametlikudes kirjades polnud seda nimetust kusagil leida. Kuna raamatu mitmed kohad näitavad, et Ümera koht Läti ja Eesti piirimaa ligidal olema, — sest seal paigal pidasid Eestisse sõtta- tulevad vaenuväed puhkust ja seadsid end seal sõjakorda, tõendus, et vaenlase maa ligidal oli

— hakati oletama, et ajaloolik Ümera on olnud praegune Sæde ehk Sede jõgi, mis teatavalt Valgast vähe lõunapool algab ja läänesse voolates Astijärve põhjaotsa jookseb, sest et see nüüd Eesti-Läti piiri ligidal leidub. See arvamine valitses ajaloo-kirjanduses viimase ajani üldiselt. Nii on siis arusaadav, et ka J. Hurt, kes oma kirjeldustes „Pildid isamaa sündinud asjust“ kõige esiti Ümera jõest ja ta ääres olnud sündmustest kõneldes, üsna kindlalt Ümerat Sede jõeks arvab.

Aga juba varsti selle järele sigis mainitud arvamisele vastuväide. Kõige esiti avaldas seda Läti Hindreku ajaraamatu Eesti keele tõlkija, tuntud muinasaja uurija J. Jung juba 1879. a. „Sakalas“, asjalikult seletades, et Sede ei või Ümera olla. Sest Läti Hindreku sõja- kirjeldusi tähelepanuga lugedes tundub selgelt, et mitmed kroonika kindlad teated sellele arvamisele otsekohe vastu käivad. Peale muu olgu näiteks, et ajaraamatu jutustuse järele on Saksa sõjavägi Ümera äärest lühikese suveõoga hommikuks Raupa jõudnud, mis Astijärvest versta 60 eemal seisab. Seda maad lühikese ajaga ära käia on lausa võimata. Teiseks: Ümeraäärsetest sündmustest kõneldes mainitakse ligidat Koiva jõge, mis aga Sedest mitukümmend versta eemal. Aga Jung ei

Foto Rambach.

Göteborgi olümpiaadilt tagasitulevad sportlased

Tallinna sadamas 15. juulil s. a.

teadnud ka ühtegi muud jõge nimetada, mida Ümeraks saaks arvata, vaid lausus ettevaatlikult, see võivat olla mõni teine jõgi, mille suu on lõunapoolses Astijärve otsas. Niisugust jõge aga pole olemas.

Nii jäi asi mõistatuseks, mis arusaadav küll on, sest keegi uurija ei võtnud vaevaks ise kohapealsele järelpärimisele asuda. Selguse tõi küsimusse alles hiljem Läti kihelkonnakooli õpetaja V. Ballov, (kes lätlastele umbes seda on, mis meile Jung). Koivaäärsetes maades elades kuulis ta, et seal praegu veel olemas on Jumera nimeline jõgi, mis Kooka, Mojäni ja Dukeri valdadest tulles neli versta allpool praegust Volmari linna Koiva jõkke jookseb, nõnda selle jõe parempoolne haru on. Jumera jõe seisukohta võrreldes Ümera ääres olnud sündmuste kirjeldustega, ei saa teisiti kui peab tunnistama, et ainult see võib olla ajalooline Ümera. Seda tõendavad peale muu Jumera äärest rohkelt leitud sõjariistad ja surnuluud. Seda ääres pole nendest jälge.

Avalikult seletas Ballov seda esiteks Läti ajakirjas „Austrums“ a. 1897, selle järele on ta väide Läti kirjanduses läbi löönud ning ka maakaartidel ajaloolise Ümera nimi õigele kohale paigutatud. (Sellega leidub õige Ümera kaugel lõunapool Seda jõest, mida seni Ümeraks peeti, ning ta jookseb otse vastupidine: läänest itta).

Kõnesoleva jõe ääres olid, nagu eelpool öeldud, Eesti vabadussõjas suured ja mõjurikad sündmused esimest korda a. 1210, mil eestlased, vaenlaste tihedatest röövkäikudest nende maal tüütunud, ka oma poolt suurema sõjakäigu nende vastu ette võtsid, milleks esimest korda Lõuna-Eesti maakondade malevad ühinesid. Ohutust selleks andis kuralaste kutse, kes samal ajal Riia peale tungisid ning enda toetuseks soovisid, et eestlased seljatagant sakslasi kimbutaks.

Seekord ei hakatud enam Lätimaa laastamisega aega viitma, nagu enne tihti tehtud, vaid mindi joonelt kardetava rüütlite pesa. Võnnu, alla (see oli siis juba olemas, Volmari veel mitte), piirati see ümber, veeti hulgana puid kantsi ette ja pisteti põlema, et nii tuld ka kantsi külge kanda, kisti metsast puud juurtega välja, kanti kindluse ette ja sõditi nende varjust, tuld ja suitsu linna ajades, nõnda „vaenlasi välja suitsetada“ tahtes. Seda tegu jätkati kolm päeva ja linn oligi langemisel. Siis aga tuli paha teade. Toreida poolt tulevat riialased, lätlased ja kange Kaupo oma liivlastega linnale appi. Nii suure väe vastu ei usaldanud eestlased võitlema hakata, vaid pöörasid üle Koivajõe tagasi kodu poole. Kui vaenuvägi Võnnu alla jõudis ja eestlasi enam seal ei leidnud, tõttas ta kohe neid taga ajama.

oli aga selle juures suures õhinas ettevaatamatu ja sattus nõnda Ümera ümber olevates metsades peidusoleva Eesti sõjaväe kimpu. Siis tuli esimene päris lahing. Eesti ning Saksa-Liivi-Läti vägede vahel ja see tõi Eestile täie võidu, sest „maameeste maleva“ oli sõdimiseks valmis ja korras, vastased aga, kes eestlasi täiel põgenemisel arvasid olevat, kõhkusid neid äkki võitlusvalmistena nähes, ja sattusid segadusse. Lätlased läksid kohe pakku, pea ka liivlased ja viimaks visad sakslasedki. Võitluses ja tagaajamisel surinati neist suured hulgad, üle saja mehe võeti vangi. Langenute hulgas oli palju rüütlid, ka Kaupo poeg ja väimees. Oli vaenuvägi täitsa laiali pillatud, viisid võitjad oma vangid Ümera jõe, kus 14 sakslast surmatud, mõned küpsetatud elavalt, teistele lõigatud pilkeks mõõgaga ristid selga.

Eesti vahvus oli vägeva vaenlase lõõnud, aga tähtsat võitu tarvitada ning uuesti vaenlase maale kippuda, kus nüüd hirm suur oli ja vastupanek nõrgendatud, ei usaldanud või ei osanud Eesti vägi ometi, vaid pööras koju ning tegi sellega ülliränga vea, sest nii ei kannud Ümera võit eestlastele mingit vilja. Otse vastupidiselt. Eestlaste sõjakangust õieti tundma saades, nõutasid vastased omale veel suuremad ja kangedamad sõjajõud kui neil seni kasutada olnud, ja nendega ilmusid nad juba järgneval kevadel Lõuna-Eesti tähtsama kindluse *Viljandi* alla, võitsid selle ära, purustasid mõni kuu hiljem Koiva ääres Eesti kõige võimsama maleva (mis nüüd jälle vaenlase maale läinud) ja mur'sid sellega Lõuna-Eesti vastupanekuvõimu, mille tõttu ju a. 1212 kõik maa Ema- ja Paala- (Navesti) jõeni võõra võimu alla sattus. Kümme aastat hiljem oli seda kogu Eesti mannermaa.

Siis tuli küll sõjakäigule uus võimukas pööre: veel korra lõi vabadusiha leek kogu Eestis loitma, mille mõjul maa vaenlase võimu alt vabanes, ning see viis siis ka Eesti maleva uuesti vaenlase maa-alale Ümera ääre. Aga samuti kui 13 aastat varem, tuli ka nüüd eestlastele esialgse õnnestumise järele ränk õnnetus, seekord veel palju raskem kui esimesel korral. Põhjused olid samad: eestlased pidasid sõda küll mehiselt ja vapralt, aga nende sõdimisabinõud olid võõraste omade vastu viletsad ning nendel puudus juhtimiseks tarviline ühtlus, sihikindlus ja vastupidavus. See sai neile hukatuseks, ajas nurja Tallinna piiramise ja tõi kaotuse Ümeral.

Toome kurbloolise kirielduse sellest sündmusest, mis eestlasi tabas nende viimasel suurel ettevõttel, eelnimetatud Saksa ajaraamatu-kirjutaja enda sõnadega, et nii lugejad ka tema seloomulise kõne ja vaateviisiga tutvuneksid.

(Kohati oleme lühendusi teinud ja tarviliisi märkusi juure lisanud).

Läti Hindrek on Tallinna piiramise äpardust 1223. a. kevadel kirjeldanud ja selle juure oma harjunud moe järele lisanud, et kristlased kiitsid Issandat, kes neid niisugusest hädast ka selkorral päästnud“, jätkab ta oma jutustamist järgnevalt:

„Et lätlased kõike kurja nägid, mis eestlased Liivimaa¹⁾ vastu mõtlesid, algasid nemad kohe eestlastega sõda. Ja Rammeko läks omastega ja Varigribe²⁾ teiste lätlastega Ugandisse³⁾ kus nad külad paljaks riisusid, inimesed vangi võtsid, teised tapsid ja palju saaki said.

Kui nad tagasi tulid läksid jälle teised sinna ja tegid niisamasugust kurja⁴⁾. Samuti läksid eestlased äraminevaid lätlasi taga ajades Läti maale ja talitasid seal sama moodi.

Selle järele on ka rüütliordo vennad Ugandisse läinud, mõned külad paljaks riisunud ja ära põletanud ja muidu eestlastele kahju teinud, kui nemad siis Riiga tagasi läksid, palusid nad piiskopi mehi⁵⁾ ja kõiki muid sakslasi, et nemad neile eestlaste kangekaelsuse vastu appi tuleksid... Sellepeale tõusid kõik ristikoguduse mehed üles ja kutsusid enda liivlastest ja lätlastest sõjaväe kokku, ühes riiglastega ja rüütlivendadega. Ja nemad tõttasid Sakalasse ning kui hommik oli saanud, näitasid nad end Sakalamaa kindluse Viljandi ees. Aga eestlased tulid sealt välja ja sõdisid nendega julgelt, kolmandama tunnini. Siis pöörasid kristlased end nendest ära, läksid laiali kõikidesse küladesse, riisusid maad, võtsid inimesed vangi ja tapsid, keda leidsid.

Ja nemad kogusid kõige väe kokku ja pöörasid selle kindluse juure, mis Paala jõe⁶⁾ ääres

1) Nõnda nimetab kirjanik kõiki Saksa võimu all olevaid maid.

2) Tuntud lätlaste vanemad, keda ka mujal sõjakirjeldustes mainitakse.

3) Maa Emajõest lõunapool.

4) See näitab eestlaste sõjapidamise nõrka külge. Neil polnud alati sõjaväge koos, ka siis mitte, kui vaenuvägi kindlasti oodata oli, nagu seekord.

5) Kogu Saksa võimu juht' siin maal, piiskop Albert, oli siis Saksamaal, kus tihti käis, et sealt ikka uusi sõjajõudusid nõutada. Ka tema kaaslane ja asemik piiskop Bernhard, viibis samal otstarabel seal. Nõnda ajasid asju piiskopi asemel ta mehed (laenulised). — Eestlaste vabadussõda oli tabanud kõige raskemalt rüütliordut, kes Eesti-maast suurema saagi endale saanud ning Riia kirikut sellest üsna ilma tahtsid jätta. Nii ei hoolinud esiti kirik ja Riia kodanikud Eesti sõjast suuremat vaid ootasid kuna ordumehed hädaga neid selleks palusid, ning tingisid siis ka selle eest omale tasu välja.

6) Nüüdne Navesti jõgi; kõnesoleva kindluse ase on tundmata, vist oli ta üks vähematest, nii et täielikult hävinenud on.

Foto Rambach.

Saksa erakorraline saadik hr. Wedding (X) riigivanemale volitusi ära andmas.

on ja sõdisid seal kolm päeva nendega (eestlas- tega). Teised aga läksid üle Paala, riisusid ja põletasid kõige Nurmekunde⁷⁾ maal ja tapsid seal väga palju rahvast⁸⁾. Ja kui nemad omaste juure olid tulnud (kes Paala ääre jää- nud), läksid nemad kõige väega Liivimaale ta- gasi. Ja seal raiusid nad kõigil meestel, keda nemad vangi vedanud, pead maha⁹⁾, et kätte maksa üleannetutele töotustrikkujatele paganarahvastele¹⁰⁾.

Kui piiskop Bernhard paljude ristosõjalas- tega Saksamaalt tagasi tuli, kogusid sakslased ja ugandlased naabruses seisvate maadega suu- re väe kokku¹¹⁾. Ja kui nemad Ümera jõe juu- re olid jõudnud, riisusid nemad lätlaste maa puhtaks, tapsid palju lätlasti ja viisid naised van- gi. Nemad laiutasid omra väe maakonna üle, ja

7) Nüüdne Põltsamaa ja Pilistvere kihelkond, Na- vestilt Järvamaa poole minnes.

8) Siingi näeme, et eestlased isegi nii hädaohtlikul ajal enda malevat alles ei hoidnud vaenlaste tagasitõr- jumiseks, mille tõttu need, siin vastupanekut leidmata vabalt talitada võisid. Ainult maalinnades seisis kaitse- vägi. Nähtavalt ei läbenud suurem osa mehi suvel kibedal tööajal malevas seista, vaid viibisid põllutööil kodus.

9) Seda ühtlust tarvitab ajaloolane tihti.

10) Katoliku vaimuliku silmas oli see muidugi suur süü, et vägisi ristimisele sunnitud eestlased enda „ristimise töötust“ rikkusid.

11) Vaenlaste röövkäikudest omal maal seisukorra

lõid maad suure nuhtlusega. Sest mõned läk- sid Trikatua, teised Roosula, teised Metsa- poole, teised Toreida, kus nemad kõigis küla- des mehi ja naiti rohkesti leidsid, neist paljud tapsid ja teised vangi vedasid. Ja kui nemad palju saaki olid riisunud, panid nad kõik külad ja kirikud põlema ja tegid tuleleekidega kõik puhtaks.

Selle järele kogusid nemad oma väe kõige riisunud saagiga Lodigeri¹²⁾ kokku.

Agar Riias sai kõne tuttavaks sellest mis kurja liivlastele ja lätlastele tehtud; siis nutsid ja leinasid kõik kristlased oma mahalöödud kaasvendi taga. Ja nemad ei viitnud mitte aega, vaid on kohe oma rahakotid, leivad ja

tõsitust tundes, püüdsid eestlased veel kord oma jõudu kokku võtta, mitte ainult enda kaitsmiseks, vaid ka vaen- laste maale tungimiseks. et seal oma tehtud kahju kätte- maksa ja kui võimalik, neid põhjalikult lüüa. (Nagu ajaraamatu jutustuskäigu järele otsustada võib — tükk aega peale kevadist Tallinna piiramist, aga enne augusti- kuud, mil sakslased jälle Viljandi alla tulid — sündis see vististi kesksuvel juulikuul). Mõelda aga annab üte- lus, et sõtta läksid „sakalased ja ugandlased“ nende naabritega, nõnda mitte kogu Eesti maleva, vaid Põhja- Eesti ja Saaremaa mehed puudusid.

12) Siin mainitud kohanimedest on tänini tuntud ja tarvitusel Lodigeri, (kus kuulus rahva vabaduse eest võitleja Merkel sündis), Toreida ja Trikatua; Roosulat ei tunta, aga vist oli see Trikatua ligiduses oleva Koiva harujõe Rause ümbruskonnas, nagu nimest oletada võib. Metsapoolle oli liivlaste põlisem maakond, Astijärvest mere poole.

rätikud käest ära heitnud ja on, niihästi ratsanikud kui jalamehed, rüütlivennad risticõjalastega ja kaupmeestega ning liivlastega Toreidasse läinud. Ja kui nemad maakuulajad välja saatnud, said nad teada, et vaenlased juba Lodigerist on ära läinud ja läksid neile ööd ja päevad järele. Aga sellest väga raskest käigust väsinud läksid kõik jalarahvas ja väga palju teisi Riiga tagasi.

Aga kes kindla südamega olid uskmatutele kätte maksma, ei läinud tagasi... Ka tulid nende juure rüütlivennad Segevoldist ja Võnnust, nõnda ka suur hulk liivlasi ja lätlasi. Ja nemad käisid vaenlase järele teed mööda, mis Koiva ääres on. Vaenlased (eestlased) olid aga teist teed mööda ära läinud, mis Ümera ligi kiriku juure viib; ja kui nemad oma hobused ööseks kiriku juure olid pannud ja seal pühas paigas vangistatud naiste ja tüdrukutega häbematalt ümber käinud ja põlluvilja ja majad, mis preestri päralt oli, hävitanud ja põlema pannud, läksid nemad hommiku tulekul Ümera poole edasi.

Ja see sündis kui juba üks jagu väge Ümera sillast üle oli läinud, et kristlased äkki teist teed tulles kõrvalt nende peale tulid, vaenlaste keskelt läbi tungisid ja sõdides nende kallale kippusid. Neile tulid ärataganenud eestlased väga v a p r a s t i vastu, aga neid hirmutas see, kes kord vilistid oli hirmutanud, nii et nad Taaveti eest põgenesid; ja sakslased läksid nendega julgelt sõdima (käsitsi kokku), kusjuures eestlased selja pöörasid ja kristlaste eest põgenesid¹³). Ja nemad (sakslased) ajasid põgenejaid taga ja löid need pihuks ja põrmuks sellel teel.

¹³) Kahtlemata kindel on küll, et eestlased kõhe sõdimise algul „selga ei pööranud ja pakku ei läinud“, vaid visalt ja vapralt vastu panid, nagu ajaloolane ise eelpool tähendab, aga muidugi üllatas neid äkiline pealetungimine nõnda, et nad end sõjakorda ei saanud seada, nii segi läksid ja viimaks põgenema pidid. Küllap tegi ka Eesti mõök vastase juures tubli töö, millest aga aja-

mida mööda nad tulid¹⁴) ja tapsid palju nendest ära. Teised (sakslased) ajasid jälle teisi (eestlasi) silla juure tagasi. Ja kui nemad sellel teel muud olid ära tapnud, siis sõdisid nendega, kes silla juures olid; teised läksid üle silla ja tõttasid vaenlaste kallale. Aga need põgenesid kõik peagi ära metsadesse, kui nemad kõik oma saagi ja hobused olid maha jätnud ja mõned vangid ära tapnud. Ja neid tapeti üle 600; teised said otsa metsades, teised uppusid Ümera jões, teised on häbiga oma maale tagasi läinud kurba teadet kodumaale kuulutama.

Kristlased aga, niihästi sakslased, kui ka liivlased ja lätlased, võtsid nende (eestlaste) saagi kui ka hobused ja loomad ja jagasid selle ühetasa endi vahel“.

Nõnda käib Läti Hindreku kirjeldus Ümera lahingust. Mis ta oma vaatekohast veel juure lisab, enda võidurõõmust „ärataganenud rahva üle“ — ei puutu enam asjasse.

Igatahes oli Ümera juures saadud löök eestlastele otse põrutav, see otsustas kogu sõjakäigu Eesti kahjuks. Eesti viimane võimas maleva oli pea lõpuni hävitatud, vähesed koju jõudnud riismed ajasid siin oma kirjeldustega vaenlase kangusest kõigile hirmu peale. Lõuna-Eestis veel uut väge koguda oli täitsa võimata, aga ka Saaremaa meeled olid Ümera kaotuse tõttu nõnda murtud, tegujõud halvatud, et eestlased üldse enam kusagil avalikus lahingus võitlema asuda ei usaldanud. Enda maalinnu katsusid nad küll veel kaitsta, aga sedagi võisid teha ainult kohaliku jõuga, mujalt abi saamata, ning nii ei saadud ka neid enam päästa.

H. P.

loolane targu vaikib, mainib ainult ühe „vapra ja vaga“ rüütlivenna langemist.

¹⁴) Eestlaste järelvägi.

LAPSE SÜND.

GUSTAV SUITSI BALLAAD.

Meie kirjanduses on valitsenud kuni hilisema ajani lüürika ülekaal. Ka meie uuem proosa nõretub lüürilistest elementidest. Lüürika, meie „põlise“ romantika olulisem teenus, on meie kirjanduses peremehe koha saanud. Ent tõsiselt ei kõlba lüürika Eesti tõule, sest eestlane ei ole suur tundeinimene. Kui lüürika on meie kirjanduse üle ujutanud, siis tuleb põhjuseid mujalt otsida, mitte aga Eesti tõu hingeelust, nimelt meie kirjanikest. Üldse näib meie kir-

janikel tahe puuduvat suuremate kompositsioonide loomiseks, ta peamure on paar kogu tundeületusi avaldada ja siis nende loorberitel puhata. Nii on meil lüürika uputus meie kirjanduses ebaloosulik nähtus, ja sellepärast tahame uskuda, et ta möödub.

Ja tõesti näeme juba möödunud aasta kirjandustoodangus tugevat tendentsi eepika — jutustava luule ja realismi poole. See tähendab seljapöörmist ohtrale lüürikale ja roman-

tikale, meie kirjanduse suuremale pahele. Siin leiduvad igatahes põhjused, miks meie kirjandus väljaspool kodumaa kitsaid piire nii vähe tähelepanu on saavutanud. Ja viimane kuulub, peab ütleva, eepikasse, mitte aga lüürika ossa. Sellegipoolest tuleb ilmsikstulevat tendentsi eepose poole aina tervitada. Selles peitub meie kirjanduse tulevik ja saavutused välismaail.

Üks niisugune „kevade kuulutaja“ on Gustav Suits'i, meie lüürilisema luuletaja, pikem luuletus, ballaad „Lapse sünn“. Juba nimi osutab, et meil on siin tegemist realistliku tööga. Ühe nurganaise läbielamused ja kannatused, nii kehalised kui vaimlised, kuni suure sünnitamisprotsessini, see on mainitud teose sisu. Aine käsitusviis on nii tõeline, et tahaksin nimetada seda ballaadi isegi naturalistlikuks. See on teos, mis võlub oma tõelikkusega, mis ühtlasi salapärane.

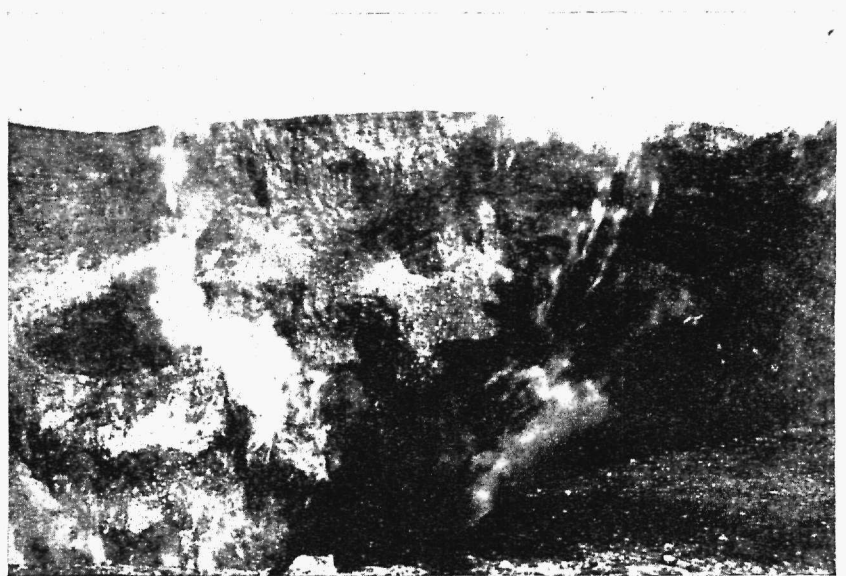
„Pikil päivil nüüd näotu
istusin isamajassa,
tuikusin tusatoassa;
käisin naine kõrvaline
põllepaelust paisumassa,
ramba põlvista põdemas
lumeväljade vahella...
Pudenesid põllepaelad,
harunesid särjgi haagid.

Foto „Atlantic“

Etna laavajõgede hävitustöö.

Foto „Atlantic“

Etna kraater,

mille kestev tegevus ümberkaudsetele maakohtadele palju kahju toonud.

Maimukene maksallani
alla kopsu mul kosusi:
väeti sõi südameverda,
alla rinna ringuteli,
titte rüpressa rübeli.“

Nagu toodud tsitaadist näha, jälgib ballaad rahvalaulu traditsiooni, ehk nagu autor ütleb: „Uusi keeli vanal kandlel“.

Millise virtuositeediga on edasi antud nurganaise meeleolud. Kõik on kurvatooniline. Taevas on tuhakarva hall. Kõik on uttu uppunud. Ei tule und, ei lähe söök ega jook. Ei anna haigusele abi ei voodi, tuge tool, ega kinnitust kiristu kaan. „Nurganaisel nutusilmad, tervete sõnad teravad“.

Ja siis käsib eit sauna kütta, kus võiks leida lee lõukalt lepitust, keriselt kinnitust, kus valud jäävad vihtadesse. Ja õhtu viidevikul:

„kaasa kirjake käessa
läksin sammu sauna-
teeda,
kaksi tundi kaevu-
teeda
alandlikult alla õue.“

Sauna tuleb teda
aitama linalakk Liina-

kene ning küsiteleb: „Mis sa nutad noorukene?“

„Mis ma nutan Liinakene!
Muile antud muida tööda,
mulle titetooja tööda,
tööda ramma raskeda
tuua ilmale tulevat;
kanda sülle sündivada,
suve kanda soigumisi
talve kanda hoigamisi.“

Linalakk Liinake kannab südamlikku hoolt haige eest:

„Vihtus vihmase vihaga,
soputeli sooni mööda,
ripsa-ropsa rinde mööda
hautas ihu haledat...
abitumat aitas hästi,
valas viiella veella,
pesi vannis vaevalista
seitsme'ella seebillagi“.

Ent valud ei jäänud vihtadesse, tuhud veel tulevad juure, hädapäevad veel ees on. Kes teab nurganaise rasket seisukorda, teaks tema teinepool, see teo tegija „misuke kibe minulla“. Kuid seisukord muutub järjest raskemaks, mis ajab mõtlema, et läeks meelel siit merije, kargaks kaevu kaelani. Naiste haige on haleda.

Siis läheneb sünnitamise suur silmapilk, kus „surm hulkus ukse eessa, kalmu kõndis kamberissa“. Need sünnitusvalud on nii hirmsad,

et piigakenegi lausub: „Jumal hoidku mind mehele minemast!“

Siis

„avanesid umbused ukсед,
luised läksid lahti lukud,
hargusid punased paelad,
sirgusid sinised sõlmed,
verd kui võitluessa tuiskas:
pääsis lapsi lukkudesta,
pääsis tuike tulema,
käokene kukkumaie
paju pilli ju puhuma“.

Ja siis hingavad kõik kergemalt, kõigil on koormav mure hingelt pühitud. Eite-taati naerataavad. Haige ema naeratellebki.

„Lapse sünd“ on haruldane teema meie „poissmehelikus“ luulekirjanduses, tähendab H. Raudsepp. Tahaksin omalt poolt toonitada, et see on haruldane teema üldse meie kirjanduses. Kes oleks meil nii sügav-traagilist-elulist teost pakkunud, kus inimese saamine nii lõikav-valusatena kajastuvad, kus sünd ja surm üksteisest mööduvad! Näib nagu oleks see teos emade väärtuse kaitseks kirjutatud, sest keegi ei tunne sarnast „tuska“ kui nurganaine. Üldiselt kroonib ballaadi Suitsi'ile omane tundeüllus. „Lapse sünd“ on raamat, mida võib aegajalt kätte võtta ja uue nautimisega lugeda. Raamatu ilustused kunstnik A. Vabbe poolt ja hea paber aitavad igatahes suurendada raamatu esteetilist väärtust.

Ärni Raudoja.

SPARTAKUSE MÄSS.

HANS LANDI jutustus.

3

See hirvitav haavamine mõjus Rooma peale kui piitsahoop. Nüüd kutsus vihastatud senat Arriuse selle teotuse eest kätte maksuma. Senat käskis praätori uue sõjaväe kokku koguda ning Itaaliat kaitsta.

Ka Gajus Cassius, Gallia prokonsul ja praätor Cn. Manlius kutsusid 10.000 meest kokku. Modena juures võttis Spartakus tormijooksuga Cassiuse kindlustatud laagri, Cassius ise sai raskelt haavata ning suri. Manliuse käsi käis niisamuti.

Need ennekuulmatud võidud meelitasid ikka uued karjad põgenenud orjasid Spartakuse laagrisse. Tema vägi oli nüüd juba 120.000 meest suur.

Missugune traagiline silmapilk Rooma suures ajaloo! Nüüd just olid tal välimises poliitikas kaks hiigla edusammu olnud ning just nüüd pidi juhtuma Itaalia südamel, nii öelda linna müüride ees see hirmus hädaoht. Just nüüd oli Rooma ilmariik kauges idas ja kauges läänes kaks vihast vaenlast ära võitnud. Aastaid vältava võitluse järele oli ta neid praegu maani kummardama sundinud.

Mithridatese, Pontuse kuningaga, kes kolmekümne kahe hommikumaa rahva üle valitses, kes kõige vägevam Idamaa valitseja oli, võitles Rooma riik üle kuueteistkümne aasta; nüüd oli ta ometi võidetud ja oma riigist välja aetud. Läänes oli teine riigi kardetavam vaenlane, äraandja Sartorius, kes lugematu hulk aastaid Hispaanias mässusid sünnitas, hävitatud; tema pisteti ühel võõruspidul äraandja Perpenna poolt surnuks. Sel silmapilgul, kui need kaks „õnnelikku“ juhtumist Rooma suurest murest vabastasid, ilmus Itaalias see kõige koledam vaenlane, kellel nüüd mitme võidu järel tee Rooma lahti oli.

Senati ning rahva argus tõusis kõige kõrgema tipuni. Kunagi pole seal niisugust hirmu tuntud. Ennem võeti sõnum koleda väejuhi lähenemise kohta rahulikult vastu. Nüüd kuulati kohkudes sõnumit orjade juhi tulekust.

Spartakus ante portas! Spartakus on väravate ees!

Mis tegi aga Spartakus, see suur orjade juht sel silmapilgul, kui tema võim kõige kõrgema tipuni oli jõudnud? Ta ei lasknud ennast edust mitte pimestada. Veel kord kogus ta oma inimesed enese ümber. Veel kord seletas ta neile oma vana armsamat plaani: ta tahtis praegust Rooma langenut meeoleolu selleks tar-

vitada, et orjad kiirmarsis Itaaliast üle Alpide viia ja kodumaale lasta.

Ei! Sellest ei tahtnud nad nüüdki midagi kuulda.

Rooma peale! Rooma marssida! Rooma ära võita! Rooma linn ära hävitada!

See oli orjade hüüe.

Spartakus pahvatas naerma. „Te olete lapsed! Narrid ja unistajad! Kui te mind kuulda ei võta, lähete hukka nii kui Krizos ja tema sõjavägi! Rooma ära võita! Missugused abinõud ja masinad on teil selle suure linna ümberpiiramiseks? Niisuguse suure ettevõtte jaoks puudub teil kindel seljatagune. Kus on see linn, see peakorter, kust söögimoona ja sõjariistu tagant järele saata võib? Teie vendade juurevool on suur. Ja, muidugi! Aga kes astub meie väkke? Ainult põgenejad ja hulkujad. Me peame neist inimestest enne raske töö järele soldatid tegema. Nad välja õpetama ja sõjariistu panema!“

Sõjaväe usaldusmehed nurisesid seda kõnet kuuldes.

Nad nurisesid veel rohkem, kui Spartakus nüüd lõunapoole pööras ja Thuriumi kõrgustikudel peatas.

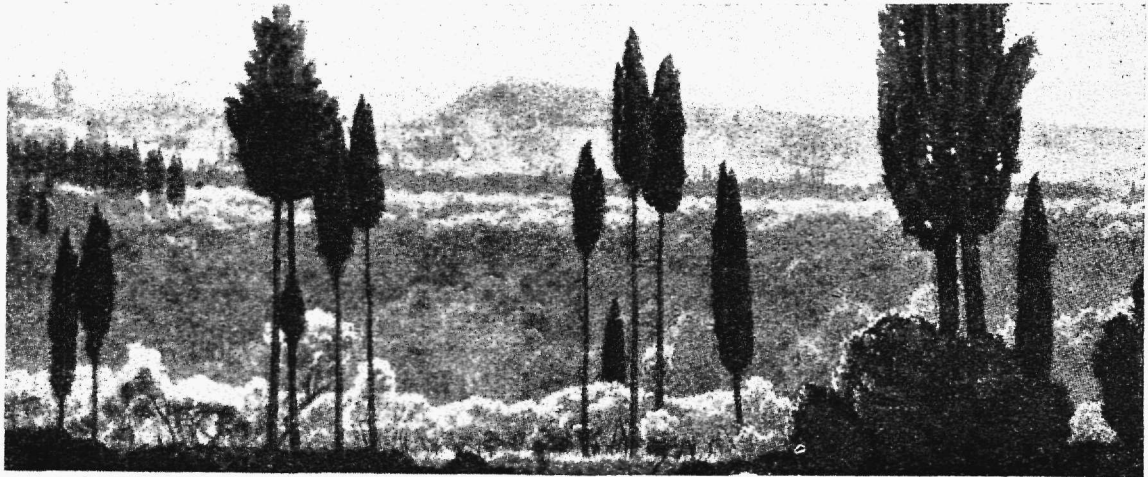
Room hingas kergendatult.

Nüüd tuli avalikuks, et selles tublis mehes, kes üle öö vehklejast geniaalseks, loorberitega kroonitud sõjapealikuks saanud, rohkem kui väljapaistev sõjavägede juhataja peitus. Nimelt kaugelenägija poliitikamees ja kõige parem organiseerija.

Spartakus võitis Thuri linna Lukianas ära. Ta viis läbi, tänu oma kasvavale autoriteedile, et tema väesalgad selle linna röövimise ning põletamise eest hoidusid. Nii sai tema selle kätte, mis ta nii kaua asjata püüdis: võitis ustava linna peakorteriks ja kogumispunktiks; sai kindla asupaiga, kust oma juhatusi anda võis.

Veel teine hea külg oli sellel linna rahulikul teel omandamisel. Midagi väga tähtsat: juurepääs merele; kasu, mis Spartakus kohe suurejooneliselt oma asja teenistusse pani. Ta kuulutas linna sadama, mis Tarentini merelahele oli — seal kus kunagi Sybaris, prassijate linn seisis — vabasadamaks; ta julges seda katset teha, sinna merekauplust juure tõmmata, et söögimoona ja sõjariistu osta võiks; et rauda ja vaske sõjariistade valmistamiseks koha peale toimetada. Tal mõlkus mõte peas, seal Thuri ümbruses, kust juurepääs merele, vabariiki

PILDID PARIISI KEVADSALONI VÄLJAPANEKUTEST MAIKUUS S. A.

Georges Leroux — Angelico.

Van Dongen. *Geneviève Fix* Salomé tantsus.

Cyprien-Boulet. Neiu M. S. portree.

asutada, millele ta „Lukania vendsus“ nimeks pani.

Järgmise kirjaliku üleskutsega vabariiki asutada pööras ta Itaalia vendade poole:

„Itaalia vennad, kes teie orjuses elate ning rõhutud olete, tagaaetud ja õigusteta! Teie võidurikkad seltsilised, kes Rooma ilmariiki mitmes võitluses löönud, kutsuvad teid. Astuge Lukania vendsusse! Siin pakume teile kaitset, kodu, elamisvõimalust, õigust ja vabadust!

Ühinege meiega! Maitsege meie kindla kaitse all rahulikku elu, mis meie teile vendsuse seaduste läbi kindlustame, et teie rõõmuga ja rahulikult tööd võiksite teha!“

Thurii linnas, Lucania vendsuse keskkohas, andis Spartakus seadusi targalt ja otstarbekohaselt. Ta alandas sõjaajal kõrgeletõusnud

G. Balande. Improvisatsioon.

tarbeainete hindasid ja seadis sõjariistade töökojad sisse. Sõjariistade valmistamiseks laskis ta väljast toorest materjali sisse vedada ja asutas lühikese ajaga suure sõjariistade ladu.

Veel enam. Tema sõjaväe nõrgaks küljeks oli algusest saadik ratsaväe puudumine. See puudus raskendas temal lahingu plaanide kavatsemist ja takistas löödud vaenlase tagaajamist.

Thurii linna kogus Spartakus kiiresti hobuseid ja hakkas võitlusvõimulist ratsaväge välja koolitama. Ta katsus väsimatalt ratsa- ja jalaväge Sparta valjusega korrapidamisele harjutada ja hulguste karjast korralikku ja julget sõjaväge luua.

Nii tarvitas ta vaheaega, mis talle hirmutatud ja nõutu Rooma andma pidi, et selle uutele sõjakäikudele võimsalt vastu astuda. Ta ei

Hélier Cosson. — Noor naine lehvikuga.

E. Friant. — Naisüliõpilane.

jätanud midagi tegemata, mis selle eesmärgi poole viis. Ta pidas oma sõjaväe alatasa vaba taeva all liikumises, ta võttis vahetpidamata väiksemaid sõjakäike ette ja tegi manöövrid, et oma sõjameeste tublidust kõrgel hoida ja nende võitlusvõimet tõsta.

Tõesti, peab ütlema, see mees täitis oma ülesannet eeskujulikult, mis talle saatus määranud, et neid tuhandeid vabastada, kes orjapõlvest põgenenud ja tema ümber koondunud.

V.

Meeleheide Roomas. Päästja Crassus.

Roomas oli sel ajal hea nõu kallis; seal oldi nüüd selgusele jõutud, et see alguses põglikult teeröövlikuks peetud ori niisuguse väejuhi andega oli, kelle sarnast teist kogu Itaalias leida ei võidud. Vaadati igalpool ümber. Asjata. Ühtki hea kuulsusega väejuhti ei olnud käepärast. Kõik Rooma vabariigi andelised sõjamehed olid provintsidest tegevuses ja võitlesid seal tähtsate vaenlastega. Quintus Metellus ja Gnaeus Pompejus olid Hispaania väerinnal, Marcus Lucullus Thrakias, Lucinus Lucullus Väike-Aasias.

Roomas elas sel ajal linna kõige rikkam mees Marcus Licinius Crassus era-elu. See mees oli madalast seisusest üles kerkinud, aga tulise hingega, mis kaht elu elas: ta oli saherdaja ärimees, aga ihaldas ka sõjalist kuulsust. Sõjaväest oli ta lahkunud, sest et kadedus Pompejuse suurte võitude pärast talle rahu ei annud. Nüüd ajas ta, sõjamehe karjääri katkestades äri. Tema ärid ei olnud aga mitte kõige puhtamat laadi.

Aluse oma varandusele oli Crassus selle läbi pannud, et ta Sulla proskriptionide ajal hukkamõistetute maad enese kätte koondas. Siis valis ta enesele teise eriala. Roomas ehitati kuuekordseid üürikasarmuid alamarahva jaoks. Need kuuekordsed majad olid sagedasti nii halvasti ehitatud, et kokku langesid ja inimesi oma alla matsid. Sellega oldi harjutud. Kus niisugune kokkulangemine juhtus ehk kus tuli vaeserahva maja ärahävituse, sinna ilmus silmapilk Crassuse prokurist, ostis platsi ühes materjaliga võileiva eest ära, ja laskis Crassuse orje, kes ehitustööde jaoks õpetatud, uue üürikasarmu üles ehitada.

Sel kombel oli Crassus mitmed uulitsad Roomas omandanud ja sai majade üürist suuri summasid. Et ta aga kaval mees oli, inimeste kohtlemises lõbus ja lihtne, siis unustati tema mittesümpaatlik äritegemise viis. Ta oli kõigi vastu väga sõbralik ja keegi kodanikkudest ei olnud talle liig väike; et selle asja mitte kohus ajada. See lõi talle suure poolehoidu.

Täna tuli ta oma hästiläinud ärideaamisest ja tahtis just lauda istuda, kui talle kahe uuestivalitud konsuli tulekust teatati. Need olid Aufidius Orestes ja P. Cornelius Lentulus Sura. Crassus sügas oma paljast pead. Mis need kaks riigimeest temalt tahavad? Muidugi raha.

Teistes asjades ei olnud kaua aega keegi riigimees tema juures käinud, sellepärast istus ta rahulikult lauda ja käskis võõraid sisse lasta. Need tulid sisse, näod palavusest punased, erutatud, istusid Crassuse kõrvale, põlgasid sööki, mida neile pakuti ja hakkasid ühest suust kaebama: „Crassus, täna on Roomas midagi juhtunud, mille sarnast vabariigi ajalugu ei tunne: praatori ameti jaoks, mis praegu vaba on ei leidu ühtegi roomlast.“

Crassus hakkas põglikult naerma.

„Kes on seda enne kuulnud!“ hüüdis Lentulus... Muidu murravad nad üksteisel kaelu; et praatoriiks saada. Nüüd hoiab end iga üks sellest eemale.“

Crassus rüüpas naerdes oma kaerasuppi.

„See on Spartakuse pärast, naeris ta. „Kellel peaks tahtmist olema praatoriiks hakata, et röövlipéalikuga sõidida?“

Aufidius kargas üles.

Sina, Crassus! ütles ta kummardades.

Crassus peitis oma üllatust ükskõikse ilme taha. „Oho!“ mõtles ta. „Mina olen neile meele tulnud. Ma arvasin juba, et poliitikas surnud mees olen. Nüüd kutsuvad nad mind nii suure ülesande jaoks.“

Ta naeratas alandlikult ja ütles siis viisakal toonil: „Spartakuse vastu peaks mõne suurema sõjakuulsusega mehe valima.“

Nüüd kargas Lentulus uuesti üles ja ütles: „Pole tarvis tagasihoidlikkust mängida, Crassus! Oled selleks liig tuntud. Veel täna räägiti senatis, kuidas sa Sulla alamväepealikuna raske lahingu järele samniitidega Pelesinuse ära võtsid ja Sulla päästsid, kelle tiib juba põgenema hakkas.“

„Õige, õige!“ naeris Crassus. „Nii see oli. Aga teie keeldusite mulle selle eest triumfi andmast.“

„Unusta see ära, Crassus. Vähemalt nüüd. Room on hädaohus. Senat ootab päästmist ainult sinust. Võta praatori amet vastu. Sa saad isamaa päästjaks!“

Ehk küli Crassuse auahnus kui piitsahoopide all üles kargas ja ta kahe käega pakkumisest kinni oleks haaranud, palus ta siiski kavaluse pärast üht päeva mõtlemiseks.

Järgmisel hommikul läks ta senati ja ütles: „Kuigi senat seni mulle tänulik ei ole olnud ja mulle tähtsate võitude eest, mis ma vabariigile

võimud, triumfi ei ole andnud, ei taha ma ameti sel isamaa hädaohu tunnil ameti vastuvõtmisest loobuda. Ma võtan praätori ameti vastu."

Riigiisad avaldasid kiitust. Crassus aga jätkas oma kõnet. „Ma saan selle ettevõtte raskusest selgesti aru, mis mul ees seisab. Juba täna hakkab ma oma ülesande täitmise jaoks erakordseid, ammu mitte enam tarvitatud abinõusid otsima, kui Rooma väed mind selleks oma korralagedusega sunnivad. Olen otsustanud liig kaua kestnud orjade mässu lõpetada!"

Ühel häälel valiti Crassus praätoriks.

Linna tõusis meeleolu silmapilkselt, sest oli nimega mees leitud, kes ei kahelnud, et ta Spartakuse varsti ära võidab. Crassus algas oma asja suure energiaga. Ta seadis kuus leegioni jalule ja kogus kaks uut leegioni purustatud leegioni jäänustest kokku. Sullu päevist saadik ei olnud niisugust sõjalist jõudu Itaalia pinnal olnud.

Crassuse nimel oli suur tõmbejõud. Senaatorite pojad kippusid ohvitseride kohtade peale. Asjal, mille juures nüüdsama alles kõik kahelnud, oli hoog sees. Roomas olid kõik rõõmsas usus, et Crassus asjaga toime saab. Tema aga teadis väga hästi, et ülesanne mitte kerge ei ole.

Leegionides oli väga alaväärtusline meestmaterjal. Rooma sõjamees ei olnud mitte enam see, mis ta Rooma õitseajal oli olnud. Paljud sõjakäigud toredail Idamaail olid tema lõbuarmastajaks ja metsikuks teinud; iseäranis olid teda Sullu kodusõjad rikkunud. Sullu oli mässusid ainult selle läbi alla suutnud suruda, et väeosadele suuri rahalisi kingitusi tegi või neile mõtlematalt maad lubas.

Orjadesõda oli, lõpuks, Rooma kaitseväärtuselt täielikult demoraliseerinud. Sõjakäigud Sparta-

Geo Michel. Noore jaapanlanna portree.

Henri Royer. Kabel.

kuse vastu olid Rooma õnnetuseks harilikult ühte viisi lõppenud: orjadevägi hirmutas leegionäärisid nõnda, et need kokkupõrke korral sõjariistad maha viskasid ja metsikult põgenema panid. See oli tõesti häbi, kui endist Rooma sõjameeste vahvust meele tuletada.

Ka ohvitseridega ei olnud lugu parem. Need olid ka rikutud. Noored Rooma patriitside pojad pidasid sõjakäike lõbusaks spordiks; neil oli hiiglasuur kraamiladu kaasas, et sõjaväljal mõnusalt elada. Aastaaegade järele vahetasid nad telkisid, sõjariistu ja riideid. Soldatite ees ei olnud neil mingisugust lugupidamist. Sõnakuulmatuse juhtumised olid igapäevased. Soldat oma ülemuse vastu sõnakuulmatu ja häbe matu, vaenlase vastu arg.

Seda teadis Crassus ja pööris kõige esite tähelepanu valju korra sisseseadmise ja soldatite võitlusvõime tõstmise peale.

Legaadiks valis tema Caius Mummiuse.

Laulik ja kangelane.

Thurii linn, mis nüüd orjadeväe peakorteriks sai, omas üleilmlise laada iseloomu. Spartakuse sõjamehed said paljudes taplustes ja nii mõnegi linna äravõitmise juures rikkaliku saagi; see as-

jaolu tõmbas terve parve kaubitsejaid müümiseks ja ostmiseks ligi. Igal pool linnas, uulitsate ja platside peal oli kauplemine, vahetamine ja tingimine täies hoos, mis elavaid pilte pakkus. Peale selle mõnikord veel väga värvirikaid. Sest see oli kirju rahvasegu, mis Spartakuse väkke kokku oli voolanud.

Seal võis näha spartalaste sõjakaid, metsikuid kujusid; germaaniseid, kes valgeverelised ning sinisilmalised olid, loomanahad katteks; seal võis näha iliikialasi, kappadookalasi, juute, daakialasi, alaane, sarmaate, sigambrialasi, pruune araablasti valgete burnussidega, tumepruune ethioopialasi, paljakspöetud peadega egiptlasi linastes talaarides, lüüdiialasi ja perslasi. Meelisegev keeltesegu! Pursiti koledat Ladina keelt; kui tõlki käepärast polnud, siis räägiti käeliigutuste abil.

Väljapandud kaup oli väga mitmekesine. Et ostjate hulk sellel turul suur oli, tõendas asjalugu, et siia kõige väärtulisemad toredusasjad müüjale olid toodud, mida harilikult ainult Roomas nõuti.

Seal oli maas hiigla hunnikutes Hispaania villa, Hiina siidi, kallihinnalist kirjut klaasi, kõige peenemat Alexandria lõuendit, viina ning austrid Greeka saartelt, Alpi juustu, Mustamere kalu, parandavaid rohte Sitsiiliast ja Aafrikast; Araabia vürtse ja lõhnaõlised perlid Ida-Aasiast, smaragde Uraali kaevandustest. Seal võis näha värvilise marmorilahmakaid, mis olid murdud kaugelest mägedest, kullaga tikidud toredaid Babiloonia siidiriideid. Siin tingis üks Balkani põllutöö sulane toredusmõõga pärast, seal müüs keegi hobuse piimaga söödetud ilusat koera. Niiluseäärne elanik sahkerdas kitsega. Kaharpealine neeger pakkus meloone müüa...

Ühel õhtul sammus läbi müüjate-ostjate mere, mille peale loojavajuv päike roosa helki heitis, pika kasvuga mees; ta oli pikem kui kõik teised; raudkübar oli tal sügavale silmade peale tõmmatud, nagu näovarjuga, mis vehklejate raudkübaratel sagedasti küljes oli, täiesti kaetud. Tema, see suurekasvuline, ajas juttu ühe erakordselt ilusa noormehega, kes riiete ning suursuguste näojoonte järele otsutades greeklane oli. See suur mees oli Spartakus. Talle meeldis äratundmatalt rahvahulga seas hulkuda, inimesi teravalt vaadelda ja nende juttu kuulata, et nende võltsimata meeoleolu ja mõtteid teada saada.

Noor greeklane oli üks Roomast põgenenud ori. Enne oli ta lastekasvataja ühes kodanlikes perekonnas. Narcissus oli tema nimi. Ta oli suureandeline luuletaja, kelle sütitavad ladinakeesled lahingulaulud orjadeväele juba sagedasti vaimustatud võitlusmeeleolu löid.

Spartakus nägi hea meelega seda noormeest. Spartakus nägi temas vabastuse töö head vaimu. Narcissus oli Spartakusele suure lunastustöö kehastunud aade. See tuline, noor laulik jumaldas Spartakust ning uskus temasse.

Sagedasti, kui sõjameeste sõnakuulmatus nende juhi meeletehetele viis, trööstis suurt vabastajat greeklase südamlilik usk lõpuvõidusse.

Nüüd, kus mõlemad kõndijad kärarikka rahvahulga selja taha jätsid ning ühte kitsasse vaikesse kõrvaluulitsasse pöörasid, võttis Spartakus raudkübara küljest näovarju ära ja ütles, ennast Narcissuse kõrva kohal kummardades sosinal: „Minu armas laulik, sinu selge pilk peatub nähtava rõõmuga selle turu kirju rahvaste segu peal. Ma võin seda arvata, et sinu kunstniku silm selle värvide, vormide ja riidemoodide rikkusest ja vaheldavusest rõõmu tunneb. Mind aga kohutab see pilt. See äratub minus kõige tumedamaid mõtteid!“

Suurte silmadega vaatas Narcissus saatjale otsa, imestus, kohmetus oli tema pilgus.

„Vägedehataja“, hüüdis Narcissus kirglikult oma selge, kõlava häälega, sumbutas selle aga kohe, sest Spartakus tõstis, argelt ümber vaadates, hoiatades käe. Ta ei tahtnud, et teda siin ära tuntakse. „Vägedehataja“, ütles greeklane nüüd tasa — ja et talle vaimustuse avaldus ära laideti, siis leegitses tuli tema selgetes, tumedates silmades seda enam — „vägedehataja“, miks ma ei peaks mitte rõõmus olema, kui ma seda rahvaste segu näen! On ju see tõenduseks, et sinu vabastuse hüüd igasse ilmajakku tunginud on, idast ning läänest, lõunast ja põhjast sundis see rõhutatud vendi suure lunastustöö jaoks kokku voolama! Sina alustasid seda. Üks mees — üks ainuke. Aga mitte üks mees, mitte üks rahvus ei lõpeta selle töö! Ei! Kõik, kõik ilma rahvad — terve selle suure aja inimkond!“

Spartakus naeratas. Pilguga, täis lõpmata tänu, vaatas ta luuletajale otsa, kelle vaga, lapselik usk tema — vägedehataja peale nii hästi mõjus, teda kosutas, rahustas ning trööstis, kui kahtluse ja raskemeelsuse mõtted tema südant muljusid. Nüüd aga lahkus naeratus tema näolt. Valusalt pigistas ta huuled kokku. Valu mängles nende ümber. Valu värises ka tema hääles. „Narcissus, just see, nimelt see, mis sind rõõmustab rusub mind ning äratub minus kõige sügavamalt muret. Ma vaatlen oma kirjut väge selle silmadega, kellele eesmärk — terve selle liikumise viimane eesmärk äraseletamata pimedusse jääb. Me oleme seni Rooma üle võitusid saanud. Kui me ka edasi võidaksime — mis saab selle lõpp olema?“

Üht näen ma selgesti, kahjuks liig sel-

gesti: kunagi — mitte kunagi ei või see inimeste hulk, mis ma juhin, mis maakera igast nurgast kokku pühitud, mis vere poolest, kommete ja eluviiside poolest erineb, ü h e k s rahvaks saada.

Minu plaan oli orjade vabastamine. On nemad vabastatud, — siis — siis, minu sõber — siis peab ainult ü k s asi sündima, oma kodumaale peavad nad tagasi minema! Laiali peame ajama selle kirju karja! Päästma peame neid — iga üksiku peame sinna saatma kust ta tulnud, enne kui Room terve jõu kokku kogub ning terve vabastustöö ü h e hoobiga hävitab. Täna teatasid mulle salakuulajad: Licinius Crassus on hiigla sõjaväe kokku kogunud ja läheneb meie väele!”

Narcissus hakkas kõvasti naerma.

„Crassus — see rahamees! See maaga hangedaja ning spekulant! Sa võidad tema ära!”

„Crassus, minu armas luuletaja on äraproovitud vägedejuhataja. Sõjakunsti tunneb ta hästi.“

„Spartakus, sa võidad tema ära!”

„Ja k u i see õnneks läheb? Mis s i i s saab, luuletaja?”

Narcissus jäi seisma. Tema kuju näis pikem olevat. Ta tõstis jumalik-kauni pea üles ning vaatas ettekuulutaja pilguga õhtutaeva punasesse leeki.

„Siis,“ hüüdis ta vaimustuses, „siis, Spartakus, siis tuleb sinu ülesande kõige suurem, kõige püham osa! Siis lähed sa Rooma vastu! Inimkonna pärisvaenlase vastu! Siis piirad sa

M-me Beury-Saurel. Viimne kaart.

ümber ilma pealinna! Sa võidad ning hävitad selle ära! Rooma, selle röövlipesa, mis maakera rahvaid liiakasuvõtjana tühjaks imeb, mis nende higist ennast nuumab! Rooma, selle verdimeja koletise, mis Jumalailma rahu aastasadade jooksul röövimise himuga rikub! Mis tapmist ja põletamist ja kõike muud kuritegusid kõige kaugematesse, rahuarmastajatesse orgudesse kannab! See peab maa pealt ära hävitatud saama! See on selle maakera häbiplekk! Sa pole, sina suur, siia maa peale läkitatud, et orje, o Spartakus, päästa, ei selleks ei saanud sind taevas siia! Ei! Sa oled ilma tulnud, et terve inimkonna Rooma ikkest vabataksid! Kas sa seda ei tea? Pean mina, tühine inimene seda sulle ütleva?”

Palaviku puna leegitses noore lauliku palgetel.

Spartakus vaatas talle otsa ning vangutas sügavates mõtetes pead. Nüüd naeratas ta ja vaatas luuletajale otsa, nii kui armsatele, ilusatele lastele otsa vaadatakse.

Narcissus nägi seda ning sai vihaseks.

„Sa naeratud minu üle, Spartakus! Sa tead, et minu meel on tagasihoidlik ja ma ei

P. Bret. Dekoratiiv pannoo.

mõtle enesest mitte palju! Aga selles olen ma kindel, üht asja tean ma, et saatus ise mind sinu juure läkitas, et ma sulle selle tee näitaksin, mida mööda sa nüüd käima pead! Ilma, et sa õieti teadsid, vägedejuhataja, oled sa seda teed käinudki — nii kui kuutõbine.

Sa oled Lukaania vendsuse välja kuulutanud. Sa avasid siin Thuriis rõhutute varjupaiga. Karjades voolavad nad siia.

Ära neetud Rooma varemetele sead sa üles terve ilma vendsuse, kõigi rahvaste vendsuse. Sa kuulutad välja inimkonna vendsuse liidu! Sa lood ilma uueks! Sa ehitad igavese rahuriigi, kus ühtegi orja, ühtegi rõhujat enam ei ela. Saaduste vahetus saab uus rahvaste side olema!

Ida saab Lääne käest oma saaduste eest seda, mis ta tarvitab. Üksikute maade piirid saavad pühaks kuulutatud. Nad saavad puutumata olema! Siis teeme mõökadest adrad! Põueodadest viinamarja lõikamise noad — kuldneged aeg jõuab kätte! Inimeste seas saab igavesti vennalik armastus valitsema! Sinu orjade vabastamise mõte on suur. See mõte pole

aga midagi selle kõrval, et kõik rahvad vastastikusest vihkamisest vabastatud saaksid. See mõte pole midagi sõja hävitamise kõrval! Sõjariistade ärahävitamise kõrval! Kõigi inimeste vennakssaamise kõrval! Suure rahuriigi ülesehitamise kõrval! Tõesti — aeg on kätte jõudnud! Maakera on ülearu joonud verd! Vanadest Hebraea kirjadest lugesin ma tuhandeaastasest Messiasse ettekuulutamises. Inimkonna vana igatsus! Olgu siis — ta on ilmunud — see Jumalast saadetu! Ma seisn tema ees! Ma heidan tema jalgade ette maha!

Narcissus heitis Spartakuse ette põlvili maha. Pisarad purskasid temal silmist.

Kohkunult jäi vägedejuhataja noormehele otsa vahtima. Nüüd tõstis ta unistaja üles ja ütles talle tasa: „Luuletaja unenäod, Narcissus...“

Siis tõusis greeklane vaimustuses ise üles, tõstis käed vannutades õhtutaeva poole ning hüüdis oma selge häälega: „Tea seda, vägedejuhataja: luuletajad on selleks ilmas, et nad unistavad. Kangelased sünnivad aga selleks ilma, et nad luuletajate unistused tõeks teeksid!“ (Järgneb lõpp).

ESIMESED RAHAD.

Kultuur-etnograafiline kirjeldus.

Millal ilmusid esimesed rahad? Ajaloos ja kroonikates ei lausuta sarnasest sündmusest sõnagi. Juba vanal ajal valitses raha inimilmas ja juba 2000 aastat tagasi needis suur Greeka luuletaja Anakreon seda, kes rahale niisuguse võimu inimeste üle oli annud. „Hõbeda eest, — hüüab Anakreon, — unustatakse vennad, sõbrad ja sugulased, tema eest tapetakse, riieldakse ja sõditakse...“

Kuid asjata on veeretanud suur luuletaja kogu süü selle peale, kes „esimesena hõbedat jumaldas“. Raha on palju vanem inimese hõbedast: muistsel ajal — alles tol ajal, kui „neetud metall“ oli tõepoolest neetud ja kui ta ei mänginud mingit osa inimese elus, — tegi sama inimene juba vahet teatud asjade vahel, ja hindas nende järele siis teisi. Nii on ka nüüd paljudel algrahvastel, kes eurooplaste raha põlgavad, omad rahad asjade hindamiseks ja kauplemisabinõuks. Kui mõni rahateadlane oma rahadekogu sarnaste algrahadega sooviks täiendada, siis tekiks tal isesugune „universaal magasiin“, kus uhkusasjadega ühes reas leiaksid kohta ka majapidamises tarvilikud asjad, kust võiks leida kõige haruldasemaid kaupsid, algades riisi ja kakaoga ja lõpetades määratute ki-

vimürakatega, algades pärlitega ja lõpetades saryloomadega...

Selles kirjus mitmekesisuses, mida kujutavad enesest algrahad, kõige primitiivsemad, kõige vanemad on need, mida tarvitati ehtimiseks. Ükskõikne kogu ilma rikkuste vastu, hooletu igasuguste materjaalsete mõnususte suhtes, hea meelega oma saaki jagav metsmees on aga hädaohtlik, kui juttu tehakse ehtimisest. Võib öelda, et ükski metslane, nii paljas ehk nii vaene kui ta ka on, ei saa läbi ilma ehteasjakes-teta. Ehtimine on tema paratamatu tarvidus ja tema pärast on metslane, harilikult hooletu ja laisk, valmis ära kandma kõik mured ja raskused.

Austraallane, kes valmis on ennem nälgima kui tööd tegema, ei kohku tagasi pikalt ja raskelt teekonnalt läbi vaenuliku maa, kui juttu tehakse punasest värvmullast, mida ta oma keha värvimiseks tarvitab. Bushmen ehib end nahast käevõrudega ja kannab nahast põlle, mis üleni väikesi auke täis ja sellepärast sugugi oma otstarbele ei vasta. Tulemaalasel, kellel ei ole sedagi, millega oma keha katta, on aga lõpmata palju igasuguseid kaelavõrusid. Samuti ka Brasiilia metselanik, kes üle kõige hindab rahu

ja töötä olekut, lihvib väsimatult valget kvartsi. mis tema ehteasjaks on, vaatamata selle peale, et see töö igav ja aastakümneid aega nõuab...

Esinedes sarnase tähtsa asjana algrahva juures, võis ehteasjake õige kergesti muutuda väärtuseks, mille järele hinnati teisi asju, ja vahelkauplemissabinõuks, kui arenes kaubandus. Sealjuures oli otsustandev muidugi kohalik maitse, missugune asi just nimelt raha aset hakkas täitma. Väga paljudes kohtis täidavad raha aset väikesed konnakarbid „kauri“. Nad on väga laialt tarvitusel Bengaalias ja Siamis, kuid iseäraliselt hinnas on nad Aafrikas, kuhu neid veetakse laevadel. Kord oli neil väärtus ka eurooplaste juures — eurooplased hindasid nende järele oma varandust; arheoloogid on oma kaevamiste juures mitte ükskord terved kogud sarnaseid karbikesi päevavalgele toonud. Nii juhtus näit. Shveysis eelajaloolise linna Birki väljakaevamisel. Inglismaal leidus neid karbikesi anglo-sakside varanduste hulgas ja samasuguseid karbikesi leiti ka Leedumaalt vanadest haudadest. Praegu on nad tarvitusel mordvalaste, tshuvashide ja tsheremissi naiste juures, kes neid kas kaela- ehk peahetena kannavad. Nii on need karbikestest rahad, võib

õelda, üle kogu ilma tarvitusel olnud, sest ka polüneeslased ja indiaanlased on neid tunnud.

Ligidalt sugulased eelnimetatud algrahadega on kivirahad, mis tarvitusel on mikroneeslaste juures. Need rahad on väga mitmekesised oma vormi ja väärtuse poolest. Jaava saarel näit. asetavad kohalikud rikkad, — harilikult suguvõsa pealikud, — kogu oma varanduse määratu suurte arragoniit kivimürakate näol oma maja ette rahvale vaatlemiseks ja imestamiseks. Uutel hebriididel on kivirahad rõngataolised ja mõned isegi puuda raskused. Ühel ajal sarnaste „rahadega“, mida praegusel ajal ka kõige osavam kelm tasku ei saaks peita, — on mikroneeslastel veel teised palju paremad kivist rahad. Palauskide saartel hinnatakse kõige kõrgemalt peenelt lihvitud klaaspärle. Sarnaseks rikkuse omandamiseks on peetud saartel nii mitmedki sõjad, — ja sellepärast võib enesele juba ette kujutada, millise uhkusega saarte iludused verehinnaga võidetud pärle kannavad. Muu seas, peale selle äärmiselt haruldase „suurema“ raha, tunnevad palauskid nelja liiki „peenemat kiviraha“, mis oma vormi poolest pärlite sarnased ja lihtrahva seas tarvitusel on, olles korraga ehteasjaks ja maksuabinõuks.

II. rahvusvaheline sõjaväe arstide ja farmatsöitide kongress

mis peeti Roomas 28. maist kuni 3. juunini ja millest osa võtsid pea kogu maailma riikide esitajad, Eestist -- sõjaväe tervishoiu valitsuse ülem sanitaar-kindral-major Lossmann (×) ja prov. Lill (××).

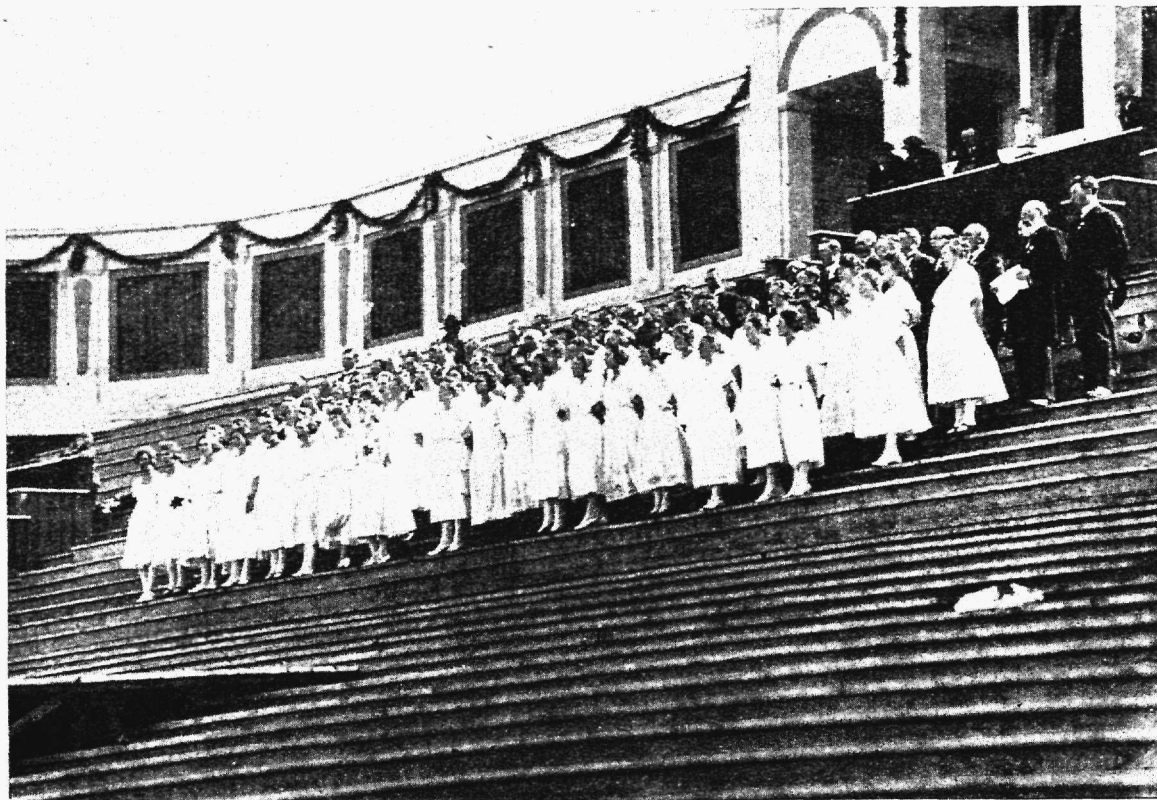

Foto Akel.

Leinuse koor, esines VIII. laulupeol üksikult.

Eurooplased, kes sarnaste mahajäänud su-guharudega kaubanduslisi sidemeid sõlmisid, märkasid varsti, kui himukad on pärismaalased igasuguste ehteasjakeste järele ja millise au sees on nende juures igasugused lindid ja tutikesed. Ja nad ei eksinud oma arvamistes, kui nad metslaste juure ilmusid sädelevate helmete ja pärlitega: sarnase tühja asja eest oli pärismaalane valmis eurooplasele tooma kõik, mis see aga iganes soovis. Niimoodi siis helmed ja pärlid kui asjad, mille järele tunti alalist tarvidust, muutusid vaheltkauplemisabinõuks, — muutusid rahadeks.

Palaukside saartel on veel praegugi peenikese raha asemel tarvitusel vanaaegsed helmed, mis ettevõtlikud veneetsialased kunagi siia olid toonud. Ja veel praegugi võtab iga eurooplane, kes Ida-Aafrikasse reisima läheb, suure hulga mitmevärvilisi helme ja pärlid kaasa, mis temal seal peenikese raha aset täidavad.

Meie nimetame siin ainult nende rahade — ehteasjade pealiikke, kuid nende kõrval on olemas veel väga palju mitmesuguseid teist liiki rahasid. Üksi Atlandi ookeani saartelt võiks koguda terve kollektiooni sarnaseid rahasid, mille keskel leitudid haikalade ja valaskalade hambad, punase papagoi suled, udusuled, mis

kanade silma all kasvavad, rebase karvad jne. Ja siit pole enam kaugel peened pehme karvalised nahad, mis põhjamaa rahvaste juures raha aset täidavad. Aljaskas hinnatakse ka praegu kõik piibrinahkade peale ümber ja paar pükse maksab seal näituseks „kuus nahka“. Vogulide juures mängivad sarnast osa oravate nahad. Ja sarnaselt on talitanud ka Põhja-Germaani suguharud, kasutades uduvillalist nahka maksimisabinõuks; selle nahaga maksis ta näituseks „Viru“ (lunastushind) mõne teo eest, — söimise eest andes rebasenaha ja raskema kuriteo eest — valge nirgi- ehk sooblinaha. Vanu Vene rahasid ei kutsutud ka asjata „kuna-deks“: selle nimetuse omasid nad nugisnahkadelt, mis tähtsamaks toeks olid riigikassale.

„Põhjamaa kuld“, — uduvill, — ei ole enam, nagu teised rahade-ehteasjade liigid, mõni isäraline ehte- ehk uhkusasi, nahka tarvitatakse ju otse maktiliseks otstarbeks, kaitseks külma vastu. Sellepärast on uduvill algrahade keskel kui üleminekuks ehteasjadelt majapidamiskesks tarviliste asjade peale.

Väga suur on viimast liiki rahade mitmekesisus. Mõnes kohtis Aafrikas tarvitatakse rahade asemel vaipasid ja paberist riideid. Saagedasti täidavad raha aset ka toiduained: va-

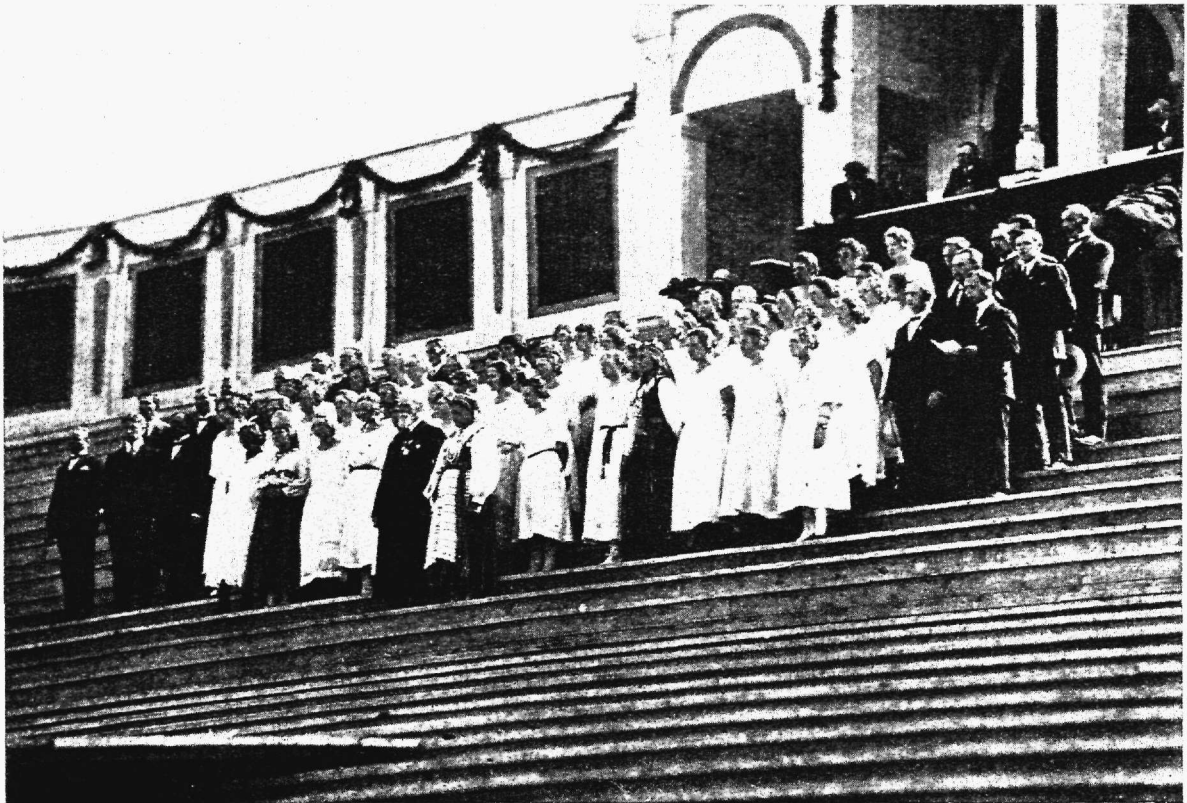

Foto Akel.

Tallinna Rahvaülikooli koor, esines VIII. laulupeol üksikult.

nasti olid Meksiko turgudel peenikese raha asemel tarvitusel kakaoterad; stepi rändrahvas mongoolid rehkendavad veel praegugi teetahtlitega, hinnates, näit., oinast 12—15 tahvelt, aga kaamelit 120—150.

Sarnased söödavad rahad tahvlike näol on laiali lagunenud paljusid kohtis Sudanis ja Abessiinias, kuid siin pole rahaks tee, vaid sool (sool on neis mais sama haruldane kui oli keskaegses Euroopas pipao, mida sisse veeti muinasjutuliselt hommikumaalt). Abessiinlane kannab enesega kaasas harilikult väikest tahvlikest soola, kui kõige ihaldatavamat maiustust, — ja kahe sõbra kokkujuhtumisel pakub kumbki üksteisele soolatahtlikest imeda, mille järele see isevärki väärtus uuesti hoolikalt riidevoltide vahele peidetakse.

Eelpoolnimetatud rahade liikidega tutvunedes, ei imesta lugeja, võib olla, ka selle üle, et hariduses mahajäänud rahvastel olid elavad rahad. Sarnasteks rahadeks olid kariloomad. Lõuna-Aafrika karjakasvatavad, — kahvid, — ei nimeta asjata omi kariloomi „karvasteks kalliskivideks“. Karjakasvatavate juures on kari materjaalse mõnuse esimeseks tingimuseks ja rikkuse aluseks. Karja suuruse järele hinnatakse inimese jõukust — ja aafriklased-

karjakasvatavad koguvad, nagu meie inimesed oma kulda, täitmatu ihaga omi sarvilisi väärtusi. Ja nagu eurooplastel on kombeks lastele kogumiseks raha kinkida, nii saavad ka Aafrika karjaste lapsed omale väikesi vasikaid ja tallekesi ja kasvatavad neis oma tulevast „kapitaali“.

Pole sugugi imelik, et karjakasvatavate juures muutub kari rahaliseks üksuseks ja maksimisabinõuks: loomade järele hinnatakse iga sugused kuriteod, loomadega lunastab mees omale naise. Ja samuti kui neeger maksab naise eest „karvaste kalliskividega“, — kariloomadega, maksab kirgiis hobustega ja samojeed põtradega.

Kunagi on ka eurooplaste juures kari raha aset täitnud. Muistsetes kroonikates, — Homeri lugulaulus, — hinnatakse asju loomadega. Roomlaste juures tekkis sõna „raha“ sõnast „elajas“ (pecunia sõnast pecus), sest esialgseks suuremaks rahaüksuseks oli neil härg. Ja kui nad hakkasid juba metallist raha lööma, siis kujutasid nad temal sama härga, kellega olid juba harjunud hindama oma asju. Samasugune loomadega hindamisviis oli tarvitusel ka germaanlaste juures.

Ühel ajal „elus“ rahadega tundsid euroop-

... siiski ei ole paremaid paberosse kui
„Fru-Fru!“

lased juba ammust aega metallraha. Kuid need polnud veel meie rahad. Neil polnud hinda peal ja maksmise juures kaaluti neid samuti kui ostetavat kaupa. Sarnast maksmisviisi võib tähele panna Birma turgudel veel praegugi. Turulemineja võtab ühes tüki hõbedat, haamrikese ja kaalu. Kui ta kaupmehelt mõne asja hinda pärib, vaatab kaupmees kõige pealt, missugune raha on ostjal ja missugused kaalud, ja alles siis otsustab, kui palju kulda ehk hõbedat peab hinnaküsija temale ta kauba eest välja kaaluma. Kui kaup koos, — lööb ostja siinsamas oma hõbedatüki küljest tükikese nõuta-

vas suuruses ja ulatab selle peale kaalumist müüjale.

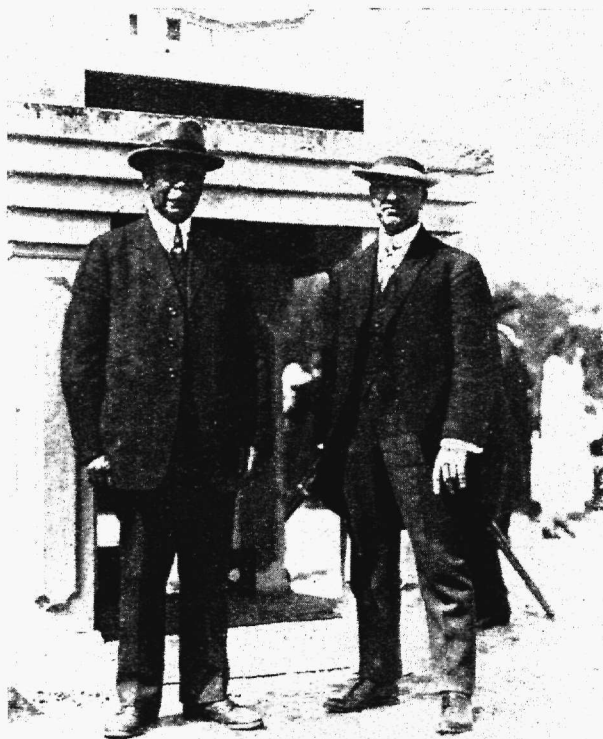
Kultuurrahvad on juba ammugi unustanud sarnase maksmisviisi; kuid keel on alal hoidnud selge mälestuse sellest, et kord pole tuntud nendegi juures teistsuguseid metallrahasid. Peenikese raha nimi juutide ja hellenlaste juures („shekel“ ja „abol“) tähendab „ora“ ja „kepikest“; samasugune lugu oli vanasti ka Venemaal, kus ostja kauba eest oma hõbedakangi otsast teatud tüki maha raius (рубля) — ja need olidki esimesed Vene rublad. Soome keeles aga sõna „vahetama“ otsekoheses tõlkes tähendabki „raha murdma“.

Esimesi metallrahasid mitte üksi ei kaalunud, vaid nende järele oli ka teatud tarvidus elus, nagu teistel kaupadel. Sellepärast on metallrahadel, mis tarvitusel algrahvaste juures, sagedasti mõne sõja- ehk tarberijasta kuju, — oda ja noolte otsad, labidad jne. Sellele kuju hoiavad nad alles ka siis, kui neil pole enam seda praktilist väärtust, mis enne. Nii oli hiinlastel alles võrdlemisi hilja aja eest tarvitusel vanaaegne noakujuline pronksist raha. Pole muidugi praktilist väärtust ka neil Aafrika raudrahadel, mis on määratusuurte odaotsade taolised ja mida nende omanikud ainult iseäralistel pidulikkudel juhtumistel kaasas kannavad.

Nagu lugeja näeb, ei eraldu metallrahad alguses teistest algrahadest ja neil pole ka kindlat väärtust. Kuid paremat süsteemi, — kindlat raha, üldiselt tunnustatud väärtust luua polnud inimkonnal nii kerge. Ta oli tundmatu egiptlastele ja assüürlastele, ja isegi kuulsad kaubamehed — föniiklased — ajasid temata kaua aega läbi. Alles VII aastasajal enne Kr. ilmusid esimesed rahad Lidias ja sealt läksid nad varsti ettevõtlikkude greeklaste kätte üle.

Nii siis, rahad praegusel kujul on saadud Aasia rahvastelt. Muuseas öelda, on ka paber-rahad pärit Aasiast; esimesena tulid nad tarvitusele Hiinas. Juba muistsel ajal veeti Idast Euroopasse kõiksugu rikkusi (mitte asjata ei kõneldud juba Kolumbuse ajal, et seal olevat majad hõbedast ja katused kullast) ja sama Ida õpetas Euroopat kõige esimesena mõistlikult talitama oma rikkustega ja kasuga neid tarvitama kauplemises.

Eestistanud Kaak.

Laululava ehitajad:

Arhitekt K. Burman (paremal pool), kelle kavandi ja juhatus järel laulupeo laululava ehitati.

Ehitusmeister H. Sinisoff, kes K. Burmani kavandi ja juhatus järel laululava ehitas.

(Eelmises numbris oli eksikombel Sinisoffi asemel Simsivart, mida lugejaid vabandada pahune).

LORD NELSONI VIIMANE ARMASTUS.

SCHUMACHERI AJALOOLINE ROMAAN.

Tõlkinud E. J.

Neapolis puhastas Vanni rahvast.

Jakobiinlastega läbirääkimises süüdistati kõiki, kelle juures keelatud raamatut või ajalehte leiti; kes nagu Prantsuse näitleja Talma puuderdamata juukseid à la Titus kandis; kes prantslastega kunagi kokku puutunud. Kui aga kohtunikud pikkade ülekuulamiste peale ühtki tõendust ei leidnud ja süütute vaikimist kangekaelseks nimetasid, lubas Vanni avalikkude teadaannete kaudu kõikidele kõrget tasu, hea teenistuse ja Konstantini aumärgi, kes Majesteedile vastased üles annab.

Nüüd täitus linn spioonidest. Nagu Medusa pea tõusis kõikide usaldamatus kõikide vastu. Hirm valitses meeli, kahtlus mürgitas perekonna elu. Vanemad ja lapsed, abikaasad ja õed-vennad, ülemad ja alamad, hingekarjased ja pihtilapsed — igaüks nägi teises äraandjat, valmis Juuda tasu vastu võtma.

Ka kohtumõistmised täitsid ettekujutuse hirmupiltidega. Seda toimetati Hispaania eeskujul salajas. Süüdistusi tehti kirjalikult. Araostetud nuuskurid, vabastatud teenijad, sõnakuulmatud lapsed, pärandushimulised sugulased — kõiki võeti tunnistajatena vastu. Nimetatud kirjad olid täisõiguslised andmed. Kunagi ei lubatud süüalust oma kasuks sõnagi lausuda; palgatud riigiametnikud tegid seda kirjalikult. Otsust tehti lukustatud uste taga. Kohtu liikmed pidid aktid läbi vaatama, ja ehamäärase lühikese aja jooksul oma arvamise juure lisama. Nõnda ei võtnud need palju kunagi õigust tarvitusele, vaid kinnitasid ülekuulajate otsusi. Edasikaebusi ei olnud. Viibimata saadeti kohtuotsused täide, mis sagedasti täis autust ning alandust. Surm, vangistamine, maalt väljasaatmine...

Ühel pidupäeval tormas keegi Tommaso Amato Messiinast Santa Maria del Carmine kiriku altarile, viskas preestri pikali, kes temale vastu hakkas, ja laimas jumalat ning kuningat. Kohus, kuhu ta sealt jalamaid viidi, mõistis ta surma, ehk küll kaks kohtuliiget teda hullumeelseks pidasid. Järgmisel päeval poodi ta üles Vicaria platsil rahva hõiskamiste saatel.

Sama päeva õhtul teatas Messiina kuberner, et üks haige nimega Tommaso Amato, kes iga

aasta hullustushoode all kannatab, hullumajast põgenenud...

Noored õpilased, kõik aadelite paremad pojad, olid ühingu loonud, kus nad unistavaid kõnesid isamaa armastusest ja vabadusest pidasid. Pietro di Falco, nende juht, sattus kahtluse alla. Ta võeti kinni ja viidi Vanni ette. Kartes kohtuniku surmaahvardusi ja lootes andeksandmist, kui ta nende nõudmist täidab, nimetas ta kõiki oma sõpru. Selle peale saadeti ta kohe eluajaks Tremiti saarele. Kuna Vanni teisi hakkas üle kuulama. Viiskümmend noormeest olid süüdistuse alla sattunud, kümme neist vabastati, kolmteist omasid kergemaid karistusi, kakskümmend saadeti maalt välja, kolm mõisteti eluajaks sunnitööle, kolm surma. Vincenzo Vitaliano, kakskümmend kaks,

Napoleon Bonapart ülemkindralina Itaalias.

Emmanuele de Deo, kakskümmend, ja Vincenzo Galiani, üheksateist aastat vana. Kõik andekad noormehed, oma vanemate ainuke lootus, armastatud kõikide kaasõpilaste seas. Kõikidele küsatustele, oma kaassüüdlaste nimesid nimetada, mehiselt vastu pannes, surid nad kaagil, mida Vanni rahvamässu kartes Kastell Nuovo suurtükkide vahele üles lasi seada.

Sel päeval lahkus Maria Carolina ihuarst Domenico Cirillo vabatahtlikult oma kohustusest.

Hirm valdas kõike kõrgemast soost aadelit. Vanni otsus käis suust suhu: terved maad ja linnad kubisevat vabariiklastest, vähemalt kakskümmend tuhat tulevat kohtu kätte anda. Kaheksastajast kolmestkümnest suurtest protsessidest teati kõnelda. Ja kui Vanni isegi kõige auväärsemaid seisusi, vanu aadeli perekondi ja kõrgemaid võimukandjaid ei säästnud; kui ta Stigliano vürsti poega, Colonnat — üht Serra di Cassanot, Caracciolo hertsogi sugulast, ühte Riariot, krahv Ruvot ja lõpuks isegi Cavaliere Medici, Vicaria kubernerit vangistada lasi, kasvab hirm kaebuste eest ja püüdmine oma süüd tühistada lihtsalt hullumeelsuseks.

Päeval, kus ühe süüdlase surmaotsus täide saadeti, andis tema vend pidusöögi...

Nähes kaaki, kus tema poeg Paradiso käte all veretas, mängis isa avatud aknal gitarri...

Üksteistkümmes peatükk.

Sageli oli Emma katsunud kuningannat paremasse meeleollu viia. Kuid Maria Carolina nägi igapähe, kes parandustest rääkis, oma õe tapmise kaassüüdlast. Ludvig XVI saatust tuletas ta meele, mis tõendas, kui kaugele oli viinud ebakohane suurmeelsus. Ta ei tahtnud sama viga teha, ei tahtnud varem puhata, kuni kõik halbuse idud sootuks hävitatud. Ja siis — kas ta ei muretsenud pärijate eest? Ema oli ta, pidi oma laste eest võitlema, nagu lõvi oma poegade eest.

Iga armupalve lõi ta tagasi, keelas lõpuks sellest koguni kõnelemast.

Ka sir Villiam ei soovinud, et Emma oma katsed jätaks. Inglismaale oli see ainult kasuks, kui Maria Carolina enda ja neapellaste vahelist lõhet laiendas. Vaenulise rahva vastu pidi ta väljamaa võimudele toetuma. Ja neist oli ainult Inglismaa nii tugev, et ta teda aidata võis. Ainult Inglismaal oli edu Prantsusmaa vastu. Teiste liitlaste sõjalippudel oli õnn lahkunud. Kas ei paistnud juba nüüd, et nad lepingust loobuda tahtsid?

Kerkisid kuulujutud salajastest läbirääkimistest. Tuli aegsasti selgusele jõuda, et Inglismaad kahjude eest hoida.

Ei, Emma ei tohtinud kuningannat vihastada, ei tohtinud tema usaldust kaotada. Langedu neapellaste pead, kui ainult Maria Carolina sir Villiami ja Pitti salaviibetega toetab!

* * *

Caserta, 29. aprill 1795.

„Kallis mylady, praegu jõudis käskjalg Hispaaniast kohale. Bilbao on langenud. Terve Biscaya on prantslaste käes. Kuid hoov ja ministrid loodavad siiski. Alcudia ütles meie saadikule, et see kaotus midagi ei tähenda. Kõik läheb veel hästi.

See näib mulle küll arusaamatu. Sest haruldasel kombel on Prantsuse kindral Monceny¹⁾ Hispaania käskjalgadele väga viisakas, annab neile passe, jagab käske. Mida peab sellest arvama? Ma murrin oma pead.

Teade saab silmapilk tõlgitud. Niipea kui rohkem tean, teadustan Teile.

Jumalaga, tuhat komplimente sir Villiamile! Täiesti Teie Charlotte.“

Vara hommikul oli Emma selle kirja saanud. Kaks tundi hiljem tuli teine.

„Minu kallim mylady, olen nõnda segane ja ärritatud, et enam ei tea, mida teha. Loodetavasti näen Teid homme hommikul kell 10.

Siinjuures kiri Hispaaniast. Seda peate mulle aga kõige hiljem kahekümne nelja tunni jooksul tagasi saatma. Kuningas ei pea teda otsima. See sisaldab äärmiselt huvitavaid asju Inglise valitsusele. Ma teadustan talle seda, et temale oma poolehoidu ja ausale kavalerile²⁾ oma usaldust näidata. Palun ainult mind mitte kompromiteerida! Jumalaga! Kui palju meil homme üksteisega kõnelda on! Teie truu sõbranna Charlotte.“

See kiirsõnum oli otse Ferdinandile adresseeritud, kandis teise aprilli kuupäeva ja Hispaania kuninga Karl IV allkirja. Kõige äärmises usalduses kirjeldas ta oma vennale, kui raske seisukorda teda on pannud Prantsuse vägede edasimarsimine Pyrenäi-provintsidest. Seepärast kardab ta Euroopa koalitsioonist Prantsusmaa vastu loobuda ja jakobiinlastega

¹⁾ Moncey.

rahu teha. Teadustas ta juba nüüd Ferdinandile, et see õigel ajal mõistaks piiri pidada.

Sir Villiamile näis teade ülisuure tähtsusega. Loobub Karl IV koalitsioonist, siis langeb ühine Hispaania ja Inglismaa laevastiku jõud poolevõrra. Inglismaa oli isoleeritud Vahemeres, kõik tema viimaste aastate edud olid alalises hädaohus. Lisaks kaebas Nelson laevastiku halva seisukorra üle, mis tormide ja haiguste tõttu palju kannatanud, kuna teisel pool palavikusarnased ettevalmistused Prantsuse sadamates käivad.

Masked ajad näisid Inglismaale lähenevat. Õnn ainult, et Maria Carolina omas vihas õe mõrtsukate vastu veel oma mehele usaldatud saladusi julgelt edasi anda! Nõnda oldi hoiatatud, võidi hiilgakahjudest eemale hoida.

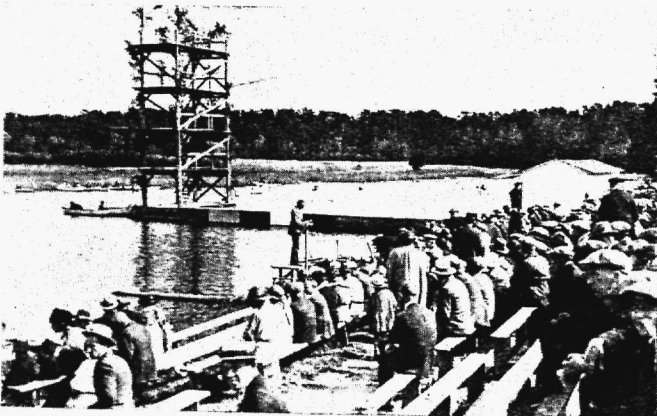
Veel samal õhtul läks Emma ära kirsi sõnumist ühes Maria Carolina kirjaga Londoni välisministerruumi.

Kolm kuud hiljem tuli uus sõnum Karl IV käest, milles ta oma vennale rahusõlmimisest teadustas.

* *
*

Nüüd algas kibe töö. Igaltpoolt tuli päevad läbi sõnumid, mis pidi läbi vaatama ja ustavate isikutega edasi saadetama. Sõjaväljadel löödi lahinguid lahingute peale. Prantsuse väed, mis Pyrenäides vabanesid, liitusid Itaalia

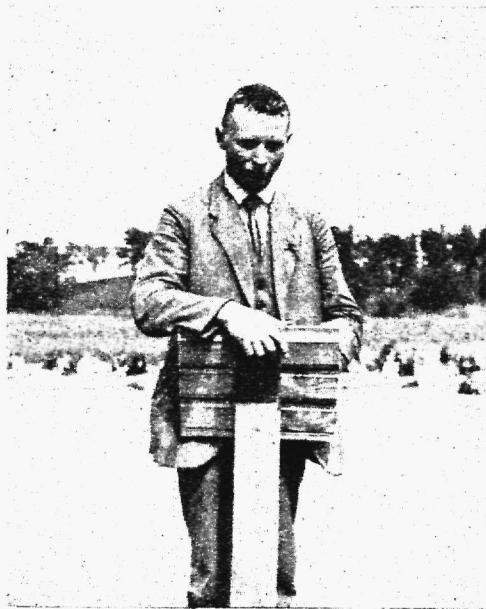
Foto Rambach.

„Kalevi“ veesportidipidu Pirital 8. juulil. Parempoolne pilt näitab vette hüppamist 12 meetri kõrguselt.

omadega. Austerlased said Loano juures löödud. Terve Riviera langes võitjate kätte. Nelson pidi Genuast lahkuma ja Livorno laevatehased üles otsima, et „Agamemnoni“ hädapäraseltki parandada lasta. Meeskond oli väsinud, laev haletsemisväärses seisukorras. Ükski mast, ükski puri polnud kuulidest puutumata jäänud. Kere ümber olid jämedad köied mässitud, muidu oleks see lagunenu. Jervis, Vahemere laevastiku uus admiraal pakkus Nelsonile suuremat laeva, kuid see ei võtnud vastu. Talle oli „Agamemnon“ armsaks saanud, ta ei suutnud vanast võitluseltsilisest lahkuda.

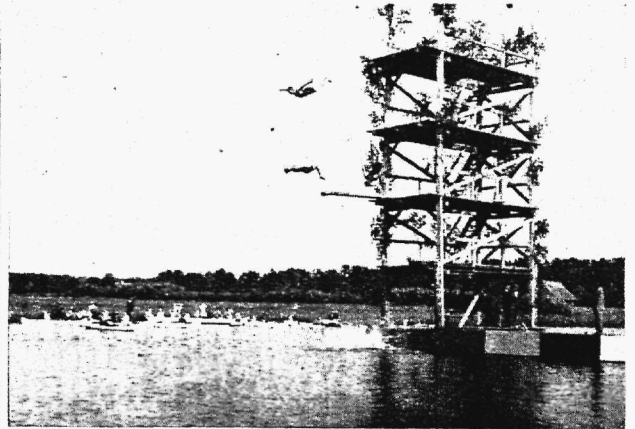
Oma kirjades kaebas ta ühendatud austerlaste ja sardiinlaste loiu-
sest, et need paigast ei nihku ja ka teda tegutseda ei lase. Kuna prantslased...

V. Ernits. Foto Rambach.

tuntud Eesti karskuse-apostel, peab Pirital veesporti harrastajatele kihutuskõnet viina vastu.

Napoleon Buonaparte endine Touloni vastane, vaevalt kahekümnekuue aastane, oli nüüd ülemkäsikija Itaalias. 27. märtsil 1776. oli ta Nizzasse peakorterit jõudnud, ja juba aprilli esimestel päevadel oli uut, tegujõulist vaimu märgata. Montenotte, Millesino, Dego, Mondovi, Lodi — nii palju nimesid, nii palju võituseid! 14. mail jõudis ta Mailandi, 15. sundis ta Sardiinia häbistavalt rahule. Ajas austerlaste vägede jäänused Tirooli. Võttis peaaegu terve Lombardi oma alla. Ajas Parma ja Modena hertsogitesse nii-

suguse hirmu, et need vabatahtliste annedega võitja poolehoidu ära ostsid. Sundis paavst Piust VI rahu tegema.

Ikka lähemale ja lähemale nihkus hädaoht Neapelile. Ferdinand värises oma trooni pärast, sajatas seda päeva kus ta ennast meelitada lasi ja ühe naispea pärast jakobiinlastega sõda alustas. Kas ei varisenud mitte tema ees kõik enneaegsed sõiakunstid tolmu? Ja mis aitas temale Inglismaa laevastik võitlustes, mida maa peal neetakse?

Hirmsate heiftuste peale jäi Maria Carolina nõusse, et vürst Belmonte-Pignatelli rahuetanekuga Buonaparte juure saata. Kindral lubas sõjariistaderahu, pärisrahu asiis käskis ta aga vahariigi direktoriumi noole nõõrduda. Kuid neatingimused teatas ta juba ise: sõiakahjutusumaks ja sadamate sulgumine sõdivatele rahvastele.

Kelle vastu oli see sihitud, kui mitte Inglismaa vastu? Tahtis see revolutsiooni käärimisest ülespaisatud korsiklane vana Prantsusmaa võitlust Inglismaa merivõimu vastu uuesti alata?

Siiski soovitas sir Villiam, ise kellelt Maria Carolina nõu küsis, rahu teha. Aega pidi võidetama. Et salaja valmistuda. Et löödud liitlased jälle hinge võiksid tõmmata. Et lõnuks ühiselt kokkutõmmatud jõul ainsa suure hoobiga hullumeelsuse jumalust lõpulikult purustada.

Maria Carolina kokkus säärasesst kavaluse koosmängust. Seal näitas aga sir Villiam ära kirja, mida ta äraostuteel Pariisist saanud. Buonaparte oli selle direktoriumile saatnud, et oma üleliigselt kiirendatud sõjariistaderahu lepingut kaitsta.

„Silmapilkselt pole me tugevad küll, et kätte tasuda; kuid tuleb aeg, kus iga haavatu rahuldust leiab. Sest väljamaalaste viha Prantsusmaa vastu ei kustu varem, kuni kõik uueks on saanud.“

Nüüd ei kõhelenud Maria Carolina enam. Tasus sarnast sarnasega. Tänutundeks saatis ta Buonapartile kuldkarbi oma pildiga. Üht-aegu aga Emmale teate salajasest ühendusest Hispaania ja Prantsusmaa vahel, kus Karl IV oma venda Ferdinandi samuti talitama meelitas.

Kui see kogukas aktitükk Emma poolt ümber kirjutatud ja Londoni välisministriumile saadetud, andis ta kiirkäskjalale paar rida Grevillele kaasa.

„Meil pole nüüd aega sulle pikemalt kirjutada. Kolm päeva ja ööd oleme tähtsate kirjade kallal töötanud, mis sama käskjalaga meie valitsuse kätte lähevad. Sir Villiamile ja eriti minule peaks ometi selle eest tänulikud oldama. Minu seisukoht siinses hoovis on eeskujuta; kellegile enne mind pole sarnast osaks saanud. Kuid minule pole miskit tasu. Selles olen juba kõikidest lootustest loobunud.“

Muuseas elame siin alalises hirmus. Jumal teab, kuhu me saame ja mis meist saab, kui asjad nõnda edenevad...

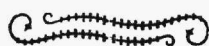
Emma.“

Kahekümnesimesel septembril oli Emma Hispaania-Prantsusmaa rahulepingu Londoni saatnud, ja juba oktoobri algul näitasid end tagajärjed. Elliot sai käsu jalamaid Korsikat evakueerida. Laevastik sai teate liitlaste üli-võimu eest Gibralteri ja Portugaalia randa taanduda. Kõik Hispaania laevad, mis seisid inglise sadamates, võeti varem oma võimu alla, kuni Karl IV jõudis sõda kuulutada.

Paljude aastate vaevarikas töö oli asjata olnud. Inglismaa pidi Vahemerest loobuma. Aga et see kahjuta oli sündinud ja uus sõda vast isegi kasu tuua — kas see ei olnud Emma teene? Kellegile muule poleks Maria Carolina seda tähtsat kirjutust usaldanud. Siiski ei saavutanud ta ühtki tänusõna. Nagu oleks see tema kohus Ferdinandi tüütavaid meelitusi kuulda, Maria Carolina vahelduvatele meeoludele anduda ja ööd läbi salamärkide kallal nokitseda. Oli tal salajane vaenlane Londonis, kes temale vastu töötas?

Vahest sähvis talle mõte pähe, et Greville vast sel viisil temale kätte tasub, et ta tema plaanidest kriipsu läbi tõmmanud ja sir Villiamile naiseks läinud. Siis heitis ta aga kahtluse jälle kõrvale. Sest ajast, kui tema naisevõtt lord Middletoni tütreaga nurja läks, oli ta veel enam ärarippuv sir Villiamist, kui varem. Ta ei julgeks ometi selle naise vastu intrigeerida, kes sir Villiami nii kaugele viiks, et ta oma lähima sugulase päranduseta jätaks.

Muud ei teadnud ta aga kedagi Londonis, kes tema vastu viha kannaks. Ainult vast Valesi prints. Kaks korda oli ta tema armu-avaldused tagasi lükanud. Kuid loomu poolt kergemeelne, oli ta salajasest abielust Maria Anna Fitzherbertiga köidetud, mõttes küll vaevalt veel Emma peale. (Järgneb).

LEPING.

FREDERIC BOUTET.

Kell löi seitse; õhtu saabudes tihenes udu. Tumedate juustega, keskmise kasvuga noormees tuli kärmesti Dauphin-tänavalt ja pörkus suure, heledate juustega noormehega kokku, kes Beffroi-platsi nurgal seisatas, et sigaretti süüdata. Esimene noormees taandus, palus vabandust. Gaasilatern valgustas mõlemaid ähmaselt.

„Aga... Massol. — sina!“ ütles pikk noormees!“

„Ennäe! Verlique!“

Nad surusid teineteisel kätt. Nad olid Pariisis üheskoos õppinud ja keskkoolist lahkudes teineteise silmist kaotanud. Milline üllatus, ootamata siin väikses maakonnalinnas kohata!

„Mis sa siin teed?“ küsis Verlique.

„Mina? Olen arhitekt. Pariisis ei tahtnud mul hästi õnnestuda, seepärast tulin siia arhitekt Darloy teenistusse. Ta vajab abilist. Üle-eile jõudsin siia... Sina aga?“

„Mina õppisin õigusteadust. Juba aasta otsa olen herra notaariuse Houbigny kontoris ametis. Tutvunen selle maakonna asjaajamisviisiga. Asun ehk jäädavalt siia. See oleneb...“

„Tähendab, näeme üksteist sagedasti. Tõepoolest õnn!“

„Näeme, võib olla sagedamini üksteist kui soovime. Linn on väike.“

Aegamööda kõndisid nad mööda tühja tänavat, kooliaegseid mälestusi meele tuletahes. Äkki peatas Verlique, kes mõttesse oli jäänud.

„Jäägem siia, müüri varju“, sõnas ta: „Kellegil ei tarvitse meid näha. Sa ei tunne väikelinna elu... See on lõpmatu raske. Peame teineteist aitama.“

„Mil kombel?“ küsis Massol.

„Keegi ei tea, et oleme vanad, head sõbrad. Peame kasu-

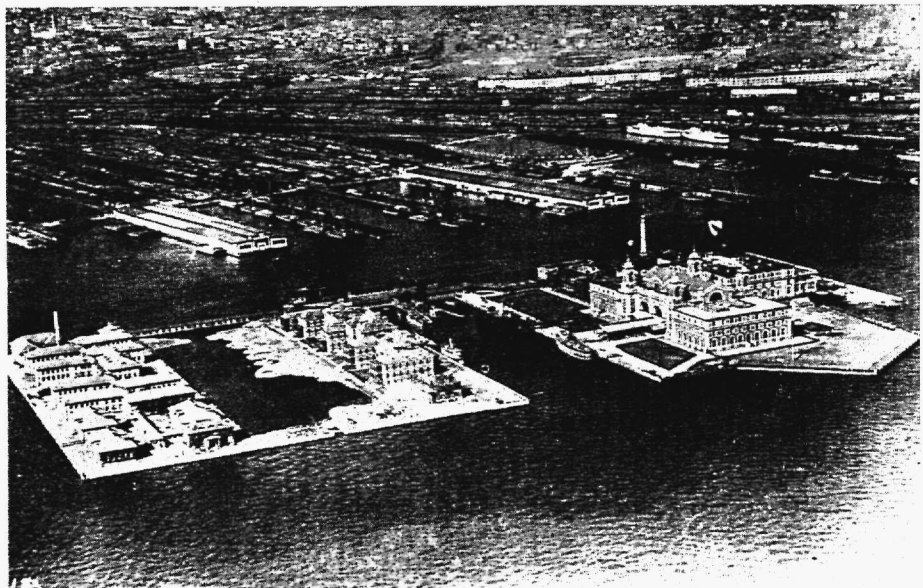
tama seda sõprust. Sõprus on jõud. Kaks üksmeelset meest võivad palju. Seisukord on järgmine: meie mõlemi tulevik oleneb siinsetest inimestest. Võimalik, et siia eluks ajaks jääme. Hüva. Mõistad mind?“

„Põrmugi.“

„Ometi on see nii lihtne. Peame teineteist toetama. Selleks on tarvis, et keegi meie tutvusest ei teaks; kui kohalikud inimesed teaksid, et sõbrad oleme, ei usuks nad, kui teineteist kiidaksime, ja kaaluksid iga sõna, mis nad teise kuuldes teise kohta ütleksid. Kui aga keegi meie tutvusest ei tea, siis võime teineteisele väga kasulikud olla. Siis võime teineteisele tõtt teatada, — mõistad? Võime teineteisele jutustada, mis inimesed meist kõnelevad ja mõtleavad; võime teineteist vaenlaste eest hoida ja öelda: See ja see kõneleb sinust halba... Ja nii edasi.“

„Sul on õigus!“ ütles Massol, kelle asi esiti külmaks oli jätnud: „Tõepoolest, hea mõte! Aga kui teada saadakse, et kooli-seltsilised oleme...“

„Kuidas võidaks seda teada saada? Nii siis, — oled nõus, eks? Nüüd lahkugem. Enam

Ellis Islandi saar.

See saar on New-Yorki sadama eel, ja kõik Ameerikasse rändajad peetakse seal kinni ja vaadatakse läbi, kas nad kõiki nõudeid täidavad, mis sisserändamiseks tarvilikud. Teatavasti on need nõuded väga valjud. Läbivaatamise kohaks on suur hoone parempoolses otsas. Tagant paistab hiiglalinn New-York.

me teineteist enne ei näe, kui meid juhtumisi teineteisele tutvustatakse. See sünnib kindlasti juba mõne päeva pärast. Ja kui meid on tutvustatud, siis teeme, nagu ei salliks me teineteist.“

„Väga piinlik“, tähendas Massol: „Jõuad linna, kus kedagi ei tunne, leiad sõbra ja pead tegema, nagu oleks ta võõras...“

„Aga mõtle, kui kasulik see meile on ja kui palju see meile võib nalja teha! Salapärased teated...“

„Kuidas me siis teineteisele teateid anname, kui me läbikäimisse ei astu?“

„Tähtsamatel juhustel võiksime teineteisele kirjutada, käekirja muutes. Kõige praktilisem aga oleks kohtamine näiteks iga esmaspäeva õhtul siinsamas. See on vaikne nurk, iial ei käi siin keegi.“

„Hea küll! Asi on otsustatud“, ütles Massol.

„Ausõna, et kõik ütleme, hea ja halva.“

Nad andsid teineteisele endi aadressid, surusid teineteisel kätt ja lahkusid.

Ametlikult tutvustati neid järgmisel reedel notaarius Houbigny pool õhtusöögil.

Esmaspäeva õhtul kell üheksa kohtasid Verlique ja Massol Beffroi-platsil, vana müüri varjus.

„Noh“, küsis Verlique: „Kuidas meeldis mu leivaisa pool? Oli eeskujulik väikelinna pidulik õhtusöök!“

„Mul polnud sugugi igav“, ütles Massol.

„Ja kuulsid sa minust midagi?“ küsis Verlique uudishimulikult.

Massol viivitas vastusega.

„Õhtusöögil ei kuulnud ma midagi iseäralist... Kuid järgmisel päeval, einel... Söön Dorloy perekonnaga ühes...“

„Noh! Räägiti minust? Dorloy usub, et iseseisvalt töötama hakkab?“

„Oh! Tema ei kõnelenud sinust midagi. Aga proua Dorloy ütles, sa olevat proua Houbigny armuke. Ja nimelt seks, et ta sulle oma tütre naiseks annaks.“

„Alatu vale!“ hüüdis Verlique pahaselt: „Neetud vanamoor! Ta kahtlustab igaüht armuühendustes; vist seepärast, et ta ise nendeks liig inetu on. Proua Houbigny, väga meeldiv daam kuldsete juuste ja ilusate silmadega, on auväärt perekonnaema. Ta on minust viisteist aastat vanem... Meeletu kahtlustus!“

„Ja mis kõneldi sulle minust?“ küsis Massol.

„Oh! Mitte midagi. Sind ei tunta. Sind ei pandud tähele. Ainult proua Houbigny ütles: „See on Dorloy uus ametnik!“

„Ma pole ametnik“, protesteeris Massol: „See on naeruväärt. Olen tema abi, peaaegu kaastööline.“

„Tean! See pole tähtis. Kuid ütle mulle... Nägin sind kõnelevat neiu Houbigny'ga...“

„Jah. Ta on ilus ja arukas tüdruk.“

„Kas ta midagi minust ei rääkinud?“

„Aga ei. Ei, usu mind.“

„Millest te siis kõnelesite?“

„Oh, ühest ja teisest asjast. Ta ütles, ta tahtvat Pariisi minna ja näitlejaks saada.“

„Mis?... Ta ütles seda tõesti?“

„Jah. Ja siis ütles ta, kõik siinsed inimesed tüütavat teda; ta kahetses, et säärasesse pessa elama olen asunud.“

„Või niisugused mõtted peituvad tema rahuliku ja külma näo varjul! See on ju kena! Ja sinu, võõraga, kõneleb ta säärastest asjust. Nii siis, kõik tüütavad teda... Mina ka...“

„Ta ei nimetanud nimesid.“

„Pea meie lepingut meeles. Vandusid, et tõtt kõneled.“

„Hea küll siis! Küsisin temalt, kes sa oled, et tõtt kuulda, nagu kokku olime leppinud... On sul tõesti kavatsus teda kosida?“

„Muidugi on mul see kavatsus. See on loomulik. Saaksin vana Houbigny järeltulijaks...“

„Siis on parem, kui tõtt teada saad. Ta ütles, mis su amet on...“

„Ja siis?“

„Siis küsis ta, mis mina sinust arvavat. Ütlesin: „Näib õige meeldiv noormees olevat...“

„Ja mis ta vastas?“

„Ta ütles: „Muudate arvamist, kui teda lähemalt tundma õpite.“

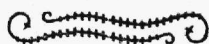
Tekkis vaikus.

„Valetad!“ hüüdis äkki Verlique, vihast kahvatuna: „Valetad; oled lobasuu ja kelm. Kõik on luule. Preili Houbigny ei võinud seda öelda. Keegi ei või seda minust öelda. Tahad mind neiega tülli ajada, et ise minu asemele astuda. Saan su mängust väga hästi aru. Kuid oota sa, kõnelen kõigile, milline kelm sa oled. Ärgu sind keegi usaldagu. Ära sa mulle edaspidi enam oma nägu näita. Lõpetan tutvuse. Oled valelik ja lobasuu!“

Suurte sammudega ruttas ta minema. Massol oli nii üllatatud, et ei mõistnud sõnagi lausuda. Soolasambana jäi ta seisma.

„Jah“, pomises ta lõpuks: „Oled alati lobasuu, kui inimestele tõtt ütled. Oleksin pidanud kohe teadma, et asi halvasti lõpeb...“

Prantsuse keelest M. S.

EESTI MAJANDUS SÕNAS JA PILDIS.

EESTI RAHVAPANK.

Vanem, kui ühegi teise Eesti panga asutamise mõte on ühistegeliste asutuste keskpanga — Eesti Rahvapanga — asutamise mõte. Juba tosin aastaid tagasi, kui vast paarkümmend vastastikku krediitühisust ja laenuja hoiuühisust tegutsesid, tunti elavat tarvet ühistegeliste rahaasutuste keskpanga järele, kes nende tegevust koondaks ning korraldaks.

Kuid katsed, mis selles sihis nii Tartust kui ka Tallinnast tehti, jäid tagajärjetuiks: Vene valitsuse vabameelsus ei küüfinud Eesti ühistegelise keskpanga lubaandmiseni.

Mõte aga ei surnud: katsed korraldati kuni 1917. a., millal jõuti niikaugele, et Peetri linnast suusõnal teatati: luba on antud. „Bumaaga“ aga Tallinna ei jõudnud.

Ka 1918. a. võimude juures jätkati katseid. Kuid samuti tagajärjetult.

Alles 1919. a. lõpupoolel läks korda panga põhikirja registreerida.

Nüüd leiti tarvilikuks panga tegevuspiirkonda laiendada kõikide ühistegeliste asutuste peale.

Ja nii asutati ühistegeliste asutuste keskpank — Eesti Rahvapank.

Sõjad ja revolutsioon olid ühistegeliste asutuste kapitaalid pea täiesti hävitanud, sellepärast ei suudetud ka esialgul rohkem osakapitaali kokku panna, kui mk. 1.000.000 — Kuid seda kapitaali suurendati seda mööda, kuidas kasvasid ühisuste oma kapitaalid. Ja tänavusel panga peakoosolekul otsustati osakapitaali tõsta juba mk. 10.000.000. peale.

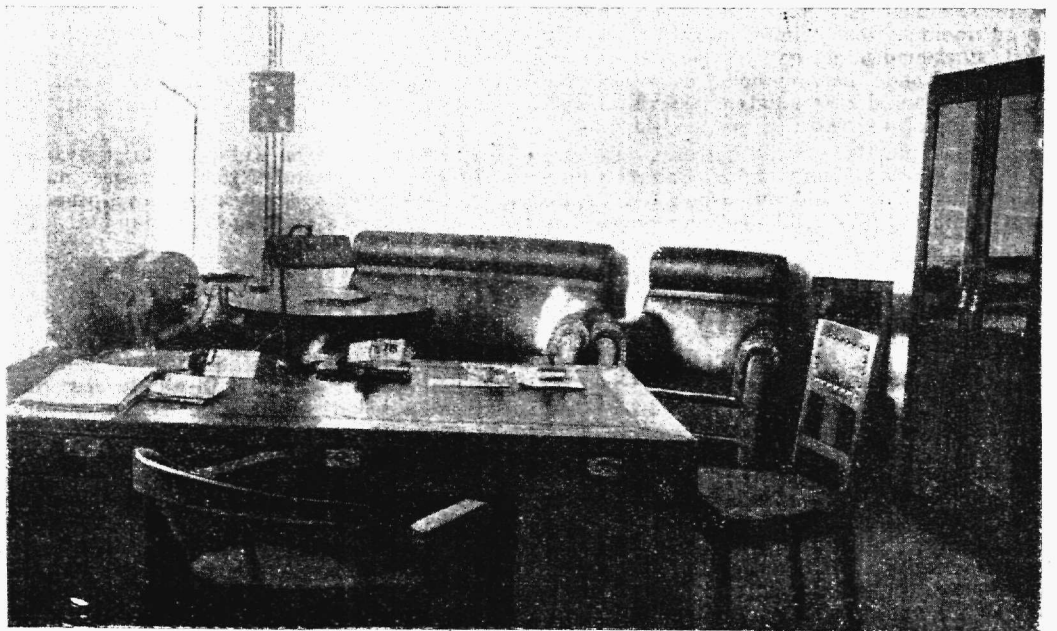
Hoiusummasid oli E. Rahvapangal 1922. a. algul mk. 4.866.779.09, a. lõpul mk. 18.101.185.81.

Võrreldes teiste pealinna pankadega, ei ole need summad suured. Kuid meie ühistegelistes asutustes koondatud kapitaal ei ole üldse kuigi suur. Aga ta kasvab sihikindlalt, nagu arvudest näha.

Oma põhikirja järele on Eesti Rahvapank kohustatud peassjalikult ühistegeliste asutustele laenusid nõutama. Ja seda on pank ka püüdnud teha. Nii oli 31. dets.

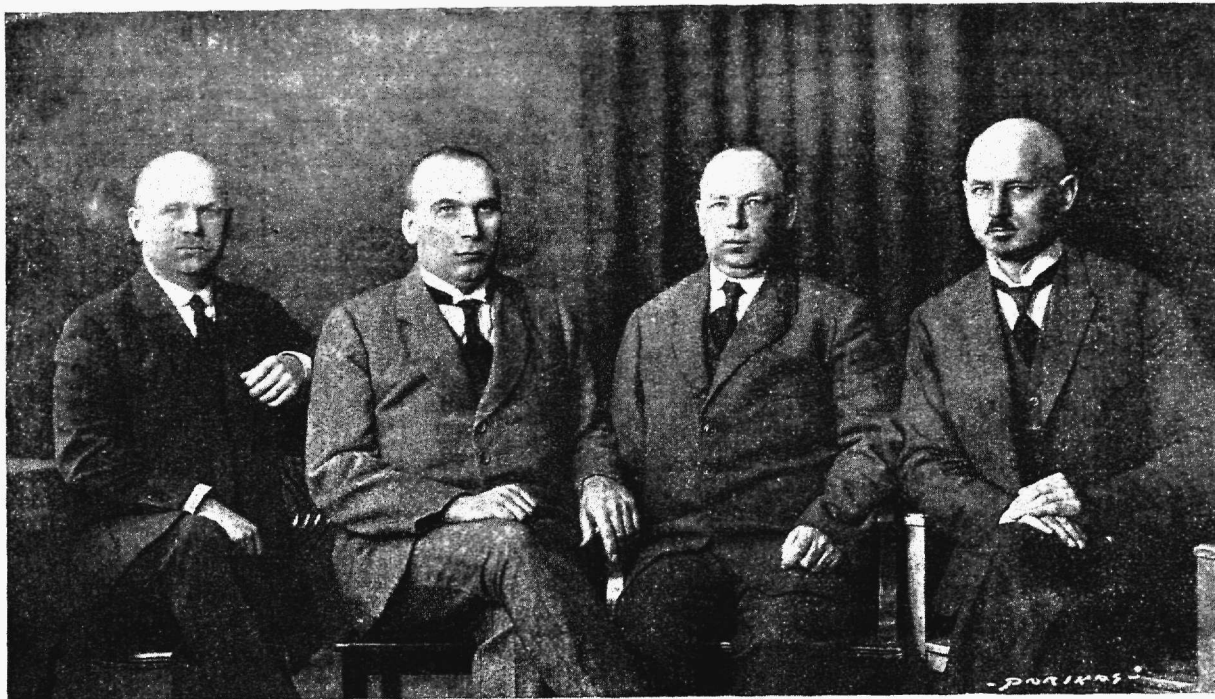
Operatsioonisaal.

Juhatuse kabinett

Eesti Rahvapanga juhatus:

Foto Parikas.

R. Paabo,

J. Kukk

M. Namsing,

A. Kask.

1922. a. panga kasutada olevatest summadest mk. 83.797.000. — ühistegelistele asutustele laenatud, kuna ainult mk. 5.201.000. — eraettevõtetele ja üksikutele isikutele oli välja laenatud.

Peale muude operatsioonide on E. Rahvapank algusest peale suurt rõhku rahalise liikumise korraldamise peale sisemaal pannud. Seda on ta korrespondentide võrgu loomise teel teinud, kuhu kuuluvad praegu kõik meil suuremad ühistegelised laenuasutused linnades ja alevites. Nende korrespondentide kaudu on temal võimalik suuremaid sissenõudmisi ja väljamaksmisi kui ka muid vahetalitusi ruttu ja otseteed korraldada.

Silmas pidades sarnast lähedast vahetõrka ühispankade ja E. Rahvapanga vahel, on vabariigi valitsus E. Rahvapanga kätte usaldanud asunikudele rahalise inventaari laenu andmise riiklistest summadest.

Samuti antakse E. Rahvapanga kaudu ka kalameestele määratud laenu.

Oma esimesed kolm eluaastat aias pank Tallinna kõrvalisel tänaval südalinnast eemal viletsates ruumides. Läänud sügisel läks pangal korda omandada linna keskel S. Karja tänaval maja nr. 19, kus pank lähedamalt võib areneda.

Panga juhatuses on algusest saadik töötanud: Juhatuses esimehena hra J. Kukk, juhatuses liiketena herrad R. Paabo ja A. Kask ning juhatuses liikme asemikkudena herrad M. Namsing ja J. Gutmann, kelle pildid ka tänases numbris toome.

Herra Kukk ei ole riigivanemana panga juhtimises osa saanud võtta; tema aset on täitnud herra Namsing ja viimase äraolekul herra Gutmann. Panga tegelikuks juhatajaks on kõige aja olnud A. Kask.

MÕNDASUGUST.

Muistseaegsed sõjalaevad.

Maailma ajaloo on raske seda aega kindlaks teha, millal esimesed merilaevad ehitati. Kõige vanem sellesse küsimusse puutuv dokumentaalne teade on pärit 10. aastajast enne Kristust, milles räägitakse varao Tutmosise lese sõidust laevadega üle Punase mere. Kuid kes teab, kui palju varem sõitsid laial merel hiinlased oma väikeste dshonkadega? Kõige vanemaks merilaeva pildiks loetakse seda, mis leiti Egiptuses ning on pärit 14. aastajast enne Kr. Edasi räägib Homer omas Iliases, et vanadel saarte greeklastel olid suured merilaevastikud, kus ka lahingulaevad ei puudunud, mis kuni 120 sõjameest võisid mahutada. Need laevad olivat küll mastidega olnud, kuid liikusid peaaesjalikult mõlade abil, sest tuule

jõudu ei osatud siis veel küllalt otstarbekohaselt kasutada. Esialgu oli ainult üks rida mõlasid. Ajajooksul hakati suurema kiiruse saavutamiseks kahe, kolme, nelja ja isegi viie üksteise kohal oleva mõlareaga laevu ehitama, kusjuures sõudjateks orjad ja vangid olid. Kuivõrd jõudsasti edenes laevaehtus tehnika juba vanasti, seda näitab sarnane asjaolu, et 300 aastat enne Kr. olid egiptlastel sarnased suured laevad, mida õigusega merikolossideks võib nimetada. Nõnda näituseks teatakse rüüdkida ühest 65 sülla pikkusest egiptlaste laevast, mis oli mitme laega, kus olid ehitatud lahingutornid, kioskid, palvemajad jne. Ajaloolased oletavad, et see laev võis kuni 4000 (!) inimest mahutada. Sama suur oli kuulsas Syrakuside hirmuvalitseja Hieroni laev, mis oli ilusta-

tud marmorist kolonnide, pronkskujude, rõdude, aedade, pürskkaevudega ja basseinidega, kus elavad kalad ujusid. Sama tüübiline oli tseesarite ujuv loss Nemi järvel, mille jäänustest nii mõndagi on välja toodud ja Rooma natsionaal-muuseumi paigutatud. Rooma riigi langemisega jäi laevaehitus mõneks ajaks soiku. Kuulsate meriröövlite — normannide — kerged laevad olid nii oma ehituse kõvaduse kui ka suuruse poolest roomlaste galeeridest hoopis taga. Kuid tarvidus laevade kui mõjuvate ühendus- ja sõjapidamisvahendite järele oli suur, ning see ergutas ja sundis inimesi laevaehitust arendama ja täiendama. Siinjuures on huvitav seda jälgida, kuidas laevu soomusega hakati kaitsma.

Juba vanad kreeklased ja nende järele roomlased hakkasid fooniiklaste eeskujul oma lahingulaevade väliseid külgi tooreste hirjanahkadega katma, mis laeva puust kere süütenoolte ja meeskonda odade ning tapanoolte eest pidid kaitsma. Archimedes Syrakuusidest oli esimene soomuslaeva ehitaja selle sõna täies mõttes: ta kattis Hieroni pealaeva välised küljed paksust raudplekist lehtedega. Dosh Kandiano I ajal ehitas Venedig enesele 886. aastal peale Kr. esimese lahingutorniga soomuslaeva, mis liikus mõlade ja purjede abil. Ka õhtumaade rahvaste juures edenes laevaehitus jõudsasti. Ajaloos leidub ühe varatsiinide hiiglaeva — „dromoni“ — kirjeldus, mis seestpoolt paksu vildi ning puuvillaga täidetud madratsidega vooderdatud — soomustatud oli ning eneses peale rohkearvulise meeskonna veel kuni 1500 sõjameest võis mahutada. 1530. aastal ehitasid Matta saare rüütlid enesele hiiglasuure kuulaadise kolme mastiga laeva, mille meeskond oli 700 inimest. Peale 50 suuretüki mitmesuguses suuruses ja kuuekuulise varustuse võis ta veel 3000-tonnilise koorma peale võtta. See laev oli soomustatud raud- ja tinaplaatidega. Hispaanlastega Antverpeni pärast võideldes ehitasid hollandlased suure neljamastilise soomuslaeva „Finis belli“ (Sõja lõpp) mille suurtükid soomustatud luukide taha olid peidetud. Vähe aega enne seda ehitasid samad hollandlased ühe täiesti omapärase laeva, mis seisis koos kahest ühesugusest teineteisega teatud kaugusel paralleelselt kinnitatud laevakerest. Nende kahe vahel ning vähe kõrgemal asus soomustatud suurtükitornik ja hammasrataste mehhanism, mille abil inimeste jõul kolm vesiratat liikuma pandi. Umbes samal ajal ehitasid jaapanlased raudplaatidega üleni soomustatud sõjalaeva, mis oma välimusega kilpkonnale sarnanes, sest ta oli pealt kumer ja üleni kinni. Ta liikus põhjalevate vesirataste abil, mida inimeste jõul ümber aeti. Esimene aurujõuline soomuslaev „Demologas“ ehitati 1812. a., kuid ta hukkus peagi õnnetu juhtumise — plahvatuse — tagajärjel.

S.

Katkend kohvikute ajaloost.

Mugavad kohvikud, mis hommikumaa linnadele kirju ja eksootilise ilme annavad ning Euroopa suurlinnu kaunistavad, on võrdlemisi hilisemate aegade saavutus.

Ajalugu tõendab, et Araabias oli kohvi tarvitamine kõige vanemal ajal tuntud. Et ta aga üldist tarvitamist ei leidnud, jäi kohvi kultiveerimine mõneks aastasajaks hoopis soiku ning tema teistkordne tarvitamisele võtmine võlgneb tänu kellegile usuhullustaja'e-dervishi'e, kes kõrbes elades muu taimetoidu seas ka kohviube hakkas tarvitama ning sellega kohvi olemasolu ilmale uuesti meele tuletas. Siiski ei või kohvi esialgset tarvitamist edukaks nimetada, ses ta leidis ainult üksikutes majades vastuvõtmist pool arstirohuna nõrkuse ja jõu langemise korral. Arusaadavalt ei tarvitatud teda piima ja suhkruga ega segatud sigurite ja teraviljaga, nagu meie seda teeme; sealne kohv oli mõru, venivalt paks, must, aroomiline ärritav jook.

Kuuteistkümnenda aastasaja keskepaigas ujus keegi

ettevõtlik araablane suure kohvioatagavaraga üle mere ja asutas Bosporuse kaldal esimese rahvakohviku, millel suur edu oli. Esiteks, aroomiline jook oli türklastele meeletu ja teiseks — kohvik võimaldas mugavat omavahelist koosviibimist, ilma tarviduseta külastada ning külalisi vastu võtta, mis alati peale tülina ja tseremoniide teatud suuremate ainelistel kuludega seotud on. Kohvikus puudus aga sarnane ebamugavus täiesti. Kuid edu sünnitab vaenlasi! Ühed pooldasid Araabia aroomilist jooki „kahveh“ (araabiakeelne kohvi nimetus), leides temas jumalikku võimu, mis mõttelendu värskendab ja kiirendab; teised lugesid selle joogi tarvitamist patuks, sest temal on peaaegu samasugune ärritav mõju nagu viinalgi. Prohvet ei luba seda! Et valitsusvõimud enast vahele ei seganud, kasvas tüli nii suureks, et lõpuks rahvuslikeks ähvardas muutuda. Sultan Murad IV tegi sellele lõpu kõigi kohvikute sulumisega, ähvardades iga uue kohviku avajat surmanuhtlusega. Kuid ka tagakiusamised ja ähvardused ei suutnud inimestelt kord armaks saanud harjumusi võõrutada. Ligi kakssada aastat peitsid kohvikud endid keldrites, salatubades ja igasugustes salaugastes, nagu nüüdisaja oopiumi suitsetamise kohad, kuhu ainult ustavad isikud pääsevad. 18. aastasajal lõppesid kõik tagakiusamised ja kohvikud löid kõigis hommikumaa linnades täiele õitsele, omades seltskondliste klubide ilme, mis nende kohta tänapäevani maksev on. Ning mõnes kohviku nurgas ei lahendata mitte üksi lihtsaid haaremitülisid, vaid sageli ka ilmlise tähtsusega poliitilisi küsimusi.

Lääne-Euroopa kohvikute tekkimine ja ajalugu on vähe teistsugune. 1624. aastal töid Venedigu kaupmehed esimese suurema saadetuse ubakohvi Euroopasse ning hakkasid kohvikute asutamist Itaalia propageerima. Juba 1645. aastal oli kogu Lõuna-Itaalia üheda kohvikute, n. n. „bottega da cafe“ võrguga kaetud. Venedig oli üle Itaalia kuulus kohvik „La Nave“, kus peale kohvi veel shokolaadi ja kõige paremaid veine ning viinu võis saada. Sellega muutis Euroopa kohvik juba omil esimesil päivil hommikumaa kohviku otstarbe: saada sealt ainult kohvi. Prantsusmaale sattus kohvi 1669. aastal esimest korda selle läbi, et sultan Muhamed IV saatis kuningas Ludvig XIV kingituseks 100 kotti kohviube. Esialgu ei meeldinud uus jook prantslastele,

Viletsus Saksamaal.

Saksa Majaperenaiste Liit korraldas hiljuti Berliinis riidesse, kus suure puuduse all kannatavad keskklassi liikmed, kes enestele uusi riideid ei jõua osta, vanu, peetud riideid võivad osta otsekohe nendelt, kes need hädaga sunnitud müüma. Ei ole üleearne meele tuletada, et viletsus Saksamaal teravaks läks n. n. „passiivse vastupaneku“ tagajärjel, mida seni veel lõpetatud pole.

kuid millega ei ohverda inimene selleks, et ajaga ühes käia?! Aegamööda hakkasid ka rahvakohvikud tekkima ning kuulus Prokopio Kultelli — kunstnikkude, kirjanikkude ja näitlejate kohvik oli Pariisis paremaks ja aristokraatlisemaks kohtamispaigaks väljavalitud isikutele: siin võis sageli sarnaseid XVII ja XVIII aastasaja suurusi eest leida, nagu Voltaire, Diderot ja Rousseau. Revolutsiooni päevil oli siin kogumispunkt, kus Danton omi süütavaid kõnesid pidas. Prantsusmaa eeskujul hakati kohvikuid ka teistes Euroopa maades asutama ning käiesoleval ajal on kohv üheks laialisemalt tuntud jookidest kõigi maade tsiviliseeritud rahvaste juures.

N A L I.

Aru saanud. Herra: „Voorimees, sõida nii ruttu, kui võid, mu ämm sõidab täna ära, ta ei pea rongile hiljaks jääma!“

Voorimees: „Mõistan. Sõidan nii ruttu, nagu oleks ta mu enda oma.“

Vastutulelikult. „Astun teie lokaalis üles tulesõjana. Palka ma ei nõua, kuid süüa peate mulle andma!“

„Ja muidugi! Tuld võite süüa nii palju, kui soovite!“

Kõlbmatud kingad. „Eile jooksin kogu linna läbi, aga ometi leidnud ühe-stki kauplusest enesele kõlbulikke kingi!“

„On teil ehk nii ebaloomulik jalg?“

„Ei, aga mul on ainult tuhat marka.“

Naine: „Peame tõsiselt mõtlema selle peale, et ammugi juba on aeg meie tüdart mehele panna, tüdruk ju kahekümnekolme aastane.“

Mees: „Miks sellega nii rutata? Las ta ometi ootab, kuni õige tuleb.“

Naine: „Mis? Tüdruk, vaeneke, peab ootama, kuni õige tuleb? Kas mina nii kaua ootasin?“

Proua: „Teie häbemata, lasete ennast herrast suudelda ja omal on teil peigmees!“

Teenija: „See võib herra suudlused teile tagasi anda.“

„Kuule, talumees, ega see härg kardetav ei ole?“

„Pole viga, kui teil aga midagi punast ei ole!“

„Minul ei ole midagi punast, aga sellel, kes järele tuleb, on „Tõöraha Hää!“ taskus!“

„Ah,“ ütleb daam oma lauanaabrile, „kas teie ei leia, et on väga kena, kui mustajuukselised herrad kannavad musti ülikondi ja pruunijuukselised pruune?“

„Ja, teil on õigus. Aga millist ülikonda peaksid kandma paljapealised?“

„Miks tuled jälle nii hilja?“

— Olin hambaarsti juures ja lasksin puhastada oma hambaid. —

„No pidid sa siis ise tingimata seal juures olema?“

Juukselõikaja: Teie juuks, herra, hakkab kuklal juba vähe halliks minema.“

Herra: „Pole ime. Lõikate teda ka juba terve igaviku!“

„Tolle blond preiliga juhtun igal hommikul ühes omnibusis linna sõitma. Juba kolm korda olen teinud katset juttu alata, aga ta ei vasta sõnagi.“

— Pole ka imeks panna: preili teenib telefonikeskjaamas. —

Kontoris. „Direktor nimetas mind jõe-hobuseks. Mis pean tegema?“

— Pole aimu; jõe-hobuse eluviisidest ei tea ma midagi. —

Ei ole mingi kunst. „Aga, poiss, kuis võib küll nii palju tindiplekke vihku teha!“

— See pole sugugi nii raske, ema, võin seda sulle kohe näidata. —

Ema esimene armastuskiri. „... Saadan Sulle, mu armas, selle kirja täna, esmaspäeval. Kui peaks juhtuma, et Sa teda kätte ei saa, siis teata mulle...“

„Kas sul häbi ei ole alasti siin, kaldal, istuda! Miks sul supelusülikonda seljas pole?“
„Ega ma ei suple, ma niisama istun“.

Praktiline. „Inimene, sul pole aimu, kuidas see petis tüdruk mind on ninapidi vedanud. Peaksid ainult kord ta kirja nägema: nii truusüdamlilikud sõnad, nii uskumapanevad ja ometi ei olnud kübetki tõtt sealjuures!“

— Ütle kas too preili ei võiks mu tulumaksusedeli täita? —

*

Isa loeb ajalehest: „Lennuk kukkus alla kolmekümne meetri kõrguselt. Lendur ja reisija, tuntud arst meie linnast, pääsesid nagu ime läbi surmast.“

Ja etteheitvalt pojale: „Katsu sa veel mulle rääkida meditsiini studeerimisest!“

*

Arst jutustab: „Ühel mu klientidest, kellegil daamil oli kaelahaigus. Kaheksa päeva pärast lubasin teda esimest korda voodist tõusta. Et daami hommikukleit väga suure kaelaväljalõikega oli, kartsin, et ta võiks külmetuda ja ütlesin: „Pange midagi ümber kaela, preili.“ Ta vastas: „Ah ja, oleksin peaaegu unustanud!“ . . . ja pani oma korallikee enesele kaela.“

Kirjavastused.

R. M. Viljandis. „Draama inimeses“, algab huvitavalt aga lõpeb liig kergelt ja pealiskaudselt. Ei.

M-ne. Tõlge Tshhehovist nõrk. Ei.

A. K. „Kasunas“, „Peni“ ja „Puiesteel“ nõrgad. Kas katseid jätkata maksab, ei tea nende järele ennustada.

Udres-Kudres. Lookene „Udus“ on elavalt vastatud, aga alaline alliteratsioon on tüütav, niisama ka otsitud ilustuste rohkus. Ei.

A. V-II. „Õised viirastused“ — õõnsalt kõlavate fraaside valing. Ei.

E. O. „Idealism ja materialism“ — liiga lühidalt ja selle tagajärjel puudulikult seletatud. Ei.

R. A-bo. „Kauss-masin“ — nõrk. Ei.

A. A-n. „Kojutulekul“ ei ole ühtegi väärtust, mis teda õigustaks ilmuma.

J. L-m. T-s. „Feodalism“ — koolipoisi töö. Ei.

E. P-k. Tartus. „Dramaatiline kavand“ ja novell „Hulgus“ ei kõlba avaldamiseks.

M. K. V-as. „Neli aasta-aega“ tõlkimiseks halvasti valitud. „Armastus“ — kulunud sõnade tegemine. Tagasi.

T. K-s. V-s. Paneme teie soovivaldusi tähele, aga mitmed neist ei ole teostatavad.

M-tis. S-maal. Mitmed neist luuletusist sünniks avaldada, kui nad vormist täielikumad ja kindlamad oleksid. Tõlget Damanskajast ei saa meie tarvitada.

Hilju. Teie luuletused on viletsad.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Kõigile kirjastajatele ja raamatukauplustele

on ajakiri «Agu» kõige sündsamaks kuulutuskohaks, sest kirjandussõbrad loevad seda ajakirja. Kes «Agu» loeb, see loeb ka kirjandusi, ostab uusi ja paremaid raamatuid. Tehke nad luigejaile kuulutuste läbi tuttavaks!

Kuulutused saata või ära anda «Päevalehe» kontoris, Tallinnas.

O S K A R V I I K M A N N I
KELLASEPÄÄRI JA I. KLASSI PARANDUSTÖÖKODA
VIRU TÄN. NR. 15.

Ajakiri „Agu“ on soliidsetele äridele väga sünnis kuulutamiseks.

Kuulutustel selles ajakirjas on kestav mõju, neid ei vaadata üks, vaid kümme korda, sest pildiajakirja ei visata lugemise järele ära, nagu ajalehte. Sellepärast kuulutage „Aos“.

Kuulutused ära anda või saata „Päevalehe“ kontori, Tallinnas.

Kõige kiirem, kindlam ja vastupidavam liikumisabinõu

AUTOMOBIIIL

STEYR

STEYR

On siamaani Eestimaa teede peal kõige paremate tagajärgedega sõitnud. Üleriiklistel võidusõitudel suu- repärased tagajärjed:

1922 aastal

II-sel üleriiklisel autode võidusõidul kiiruse ja vastupidavuse eest I auh. Kiiruse võidusõidul 1 kilom. peale I. auhind

1923 aastal

Kiirusvõidusõit 1 km. peale I. auhind. III-mal üleriiklisel autode võidusõidul kiiruse ja vastupidavuse eest I. auhind.

15. juuliks 1923 III-maks üleriikliseks võidusõiduks oli võidusõidust osavõtja „STEYR“ automobilliga Eestimaa teede peal 16,000 kilomeetrit ära sõidetud, mis ei takistanud kõige paremaid tagajärgi saavutamast ja täiesti vigadeta kohale jõudmast.

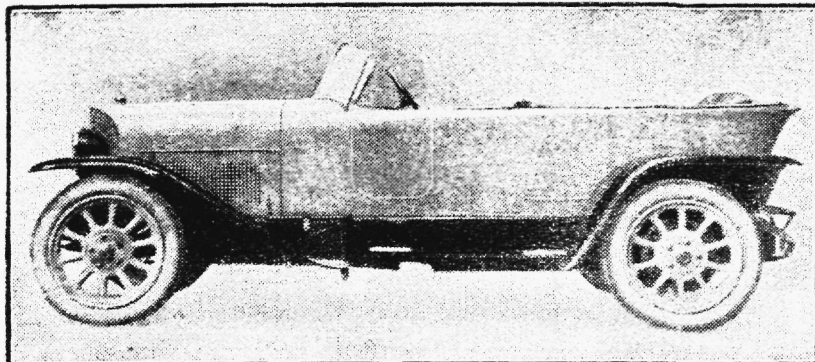

Peaesitaja Eestis A.-S.

V. SCHNEIDER & Co

Tallinn, Estoonia puiest.19

Saadud auhinnad vaateaknal näha.

„FIAT“ LUKSUS-AUTOD

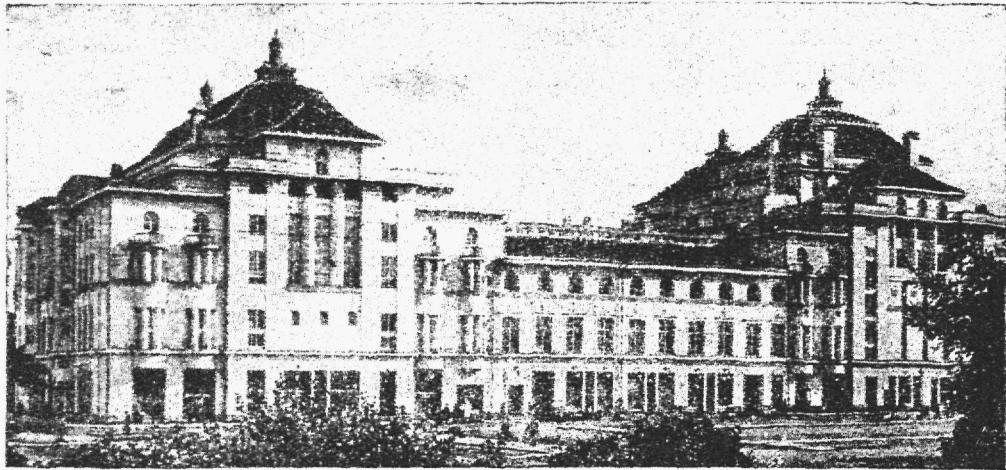
15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik, mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab, on kehastatud nendes paremates Itaalia modellides. :: Fiat autod on suurematel rahvusvahelistel võidusõitudel 1922|1923. a. omanud esimesi auhindu Strassburgis, Milanos, Turis, Stokholmis ja Helsingis, saavutades kiirust 129,8 kilomeetr. tunnis

LÄHEM. TEATEID JA HINNAKIRJU SAADAB

HANS WINNAL

TALLINNAS, S.TATARI T.1. KÕNETR.3-42 ja 3-72

Kõik ostavad oma kaubad Estonia
teatrimaja järgmistest kauplustest:

K. Altosaar nr. 1

Manufaktuur- ja pudukaup tel. 6-97

J. Mespak nr. 4

Soome riidekauplus tel. 24-91

**Joh. Luisk & nr. 6
Ed. Buschmann**

Manufaktuur en gros ja en detail

P. K. Estonia nr. 7

Vorsti ja plimaäri tel. 8-55

J. Soonsein & co. nr. 8

Kivinõud tel. 24-39

J. Berkowitsch nr. 9

Manufaktuur tel. 21-29

Estonia all nr. 10

Suur riidekaubaladu tel. 9-27

K.-Ü. „Osa“ nr. 11

Riidekaubaladu tel. 3-30

Soome riidekauplus nr. 13

G. Pisarew

tel. 9-87

**N. Goldmann &
J. Kahn nr. 15**

Pudukaup tel. 26-91
